

(0145)

PERIODICH QUINZENAL, ARTÍSTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any XI

Barcelona, 15 de Janer de 1890

Núm. 228

PREUS DE SUSCRIPCIO	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	Fundador: Carlos Sanpons y Carbó	PREUS DE SUSCRIPCIO, PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya.	15 pessetas	8 pessetas	4'50 pessetas	DIRECTOR	Cuba y Puerto-Rico.	5 pesos forts	3 pesos forts
Països de l'Unió Postal.	20 " "	11 " "		FRANCESCH MATHEU	Filipinas, Mègich y Riu de la Plata.	6 " "	3'50 " "
Números solts, 7 pesseta. — Anuncis, á preus convencionals				Administració: Gran Vía, 220.— Teléfono 130	Los únichs encarregats de rebre'ls anuncis estrangers son los		
Se publica 'ls días 15 y últim de cada mes					Srs. Saavedra germans, Taitbout, 55, París		

SUMARI

TEXT.—*Crónica general*, per Jacinto Laporta.—*Nostres grabats*.—*Pròlech al Gayter del Llobregat*, per Joan Sardá.—*Brindis. Recort d'Hungria* (poesia), per Jaume Massó y Torrents.—*Cor y sauch*, novela per Antoni Careta y Vidal.—*Un capítol inèdit d'història sardanyesa*, per Eduart Toda.—* (poesia), per Francesch Matheu.—*Lo timbal del Pruch*, per Anton Vila.—*Excursió per Sabadell*, per L. Garcia del Real.—*La torra de Madeloch*, per Juli Delpont.—*Revista de teatres*, per X.—*Llibres rebuts*.

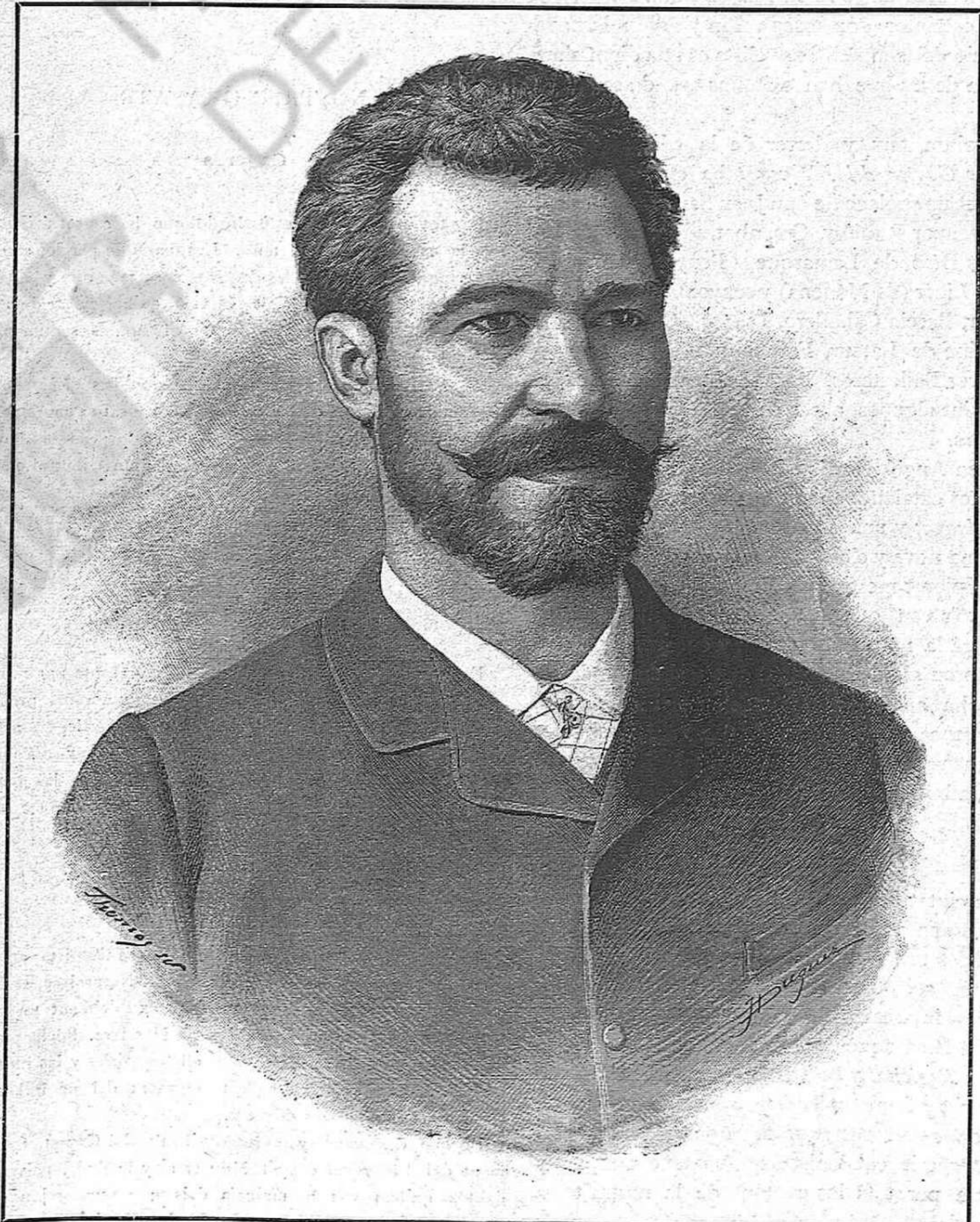
GRABATS.—*Don Julià Gayarre*, per J. Diéguez.—*La lectura*.—*Lo Cayrat*, paisatge de Joseph Masriera.—*Prop del bressol*, composició de Victorià Codina-Lánglin.—*A sol post*, composició de Jaume Pahissa.—*La emperatriu Augusta d'Alemanya*.—*L'incendi del palau real de Laeken*, prop de Brusselas.—*Vilanova: Vista general*, *Las Casas consistorials*, *La iglesia del Hospital*, *La Parroquia*, dibuxos de J. Carrasco.—*La emperatriu Teresa del Brasil*.

CRONICA GENERAL

La extensió y la intensitat que en alguns punts va adquirir la epidemia de *grippe*, va ésser causa de que's refredés un xich l'interés que anava despertant la situació difícil del Gabinet presidit pe'l senyor Sagasta; al ple de la crisi havia arribat lo Govern actual, quan vingué á dificultar la solució d'aquesta una inesperada malaltia del rey, que ha vist en greu perill sa vida, segons se traslluhí per les declaracions facultatives (no sempre comprensibles) que publicaren los diaris. Ara s'espera que se aclareixi la situació del Govern, resolventse la crisi tan laboriosa ab algun pedás que fassa durar la cosa una temporadeta més.

En los días de més perill pera la vida del monarca, ja va córrer la veu de que's bellugavan algunes partides armades, no sé de quin color, disposades á aprofitar los sucesos que podían esdevenir.

Y aquella agitació, formal ò de per riure, gayre bé ha coincidit ab gravíssims desordes ocorreguts en Portugal, ab motiu de la conducta poch correcta observada ab aquell regne vehí nostre per la poderosa Inglaterra, que sempre ha estat amiga de fer sentir als més febles lo pés de la seva superioritat. Los fets de Portugal han preocupat á tota Europa, y, fins á l'hora present, sembla que portan trassa

D. JULIÀ GAYARRE, CELEBRE TENOR, † LO DÍA 2 DE JANER DE 1890 per J. Diéguez

d'acabar de mala manera; hi há qui n'espera bons resultats en favor de solucions polítiques determinades; fa de mal dir, y no es cosa de convertir en revista política aquesta crònica, de la que n'están excloses certes qüestions que tenen son lloch en publicacions d'altra mena que la present.

*
*
*

S'ha publicat ja'l cartell pera'ls Jochs Forals d'enquany; son en bon número'ls premis que s'ofereixen als escriptors catalans en dit document, que va firmat pe'ls set mantenedors del Consistori; aquest va quedar constituït en la següent forma: don Joaquím Rubió y Ors, president; don Sebastiá Farnés, secretari; y vocals don Manuel Murgía, don Martí Genís, don Enrich X. Vidal, don Joseph M.ª Valls y don Bonaventura Bassegoda.

*
*
*

Lo Conservatori de Música de Valencia ha celebrat un important certámen, en que han merescut les recompenses ofertes alguns notables mestres alemanys, belgues, italians y d'altres païssos; d'Espanya han estat premiats dos mestres catalans.

Y ja que de certámens musicals se parla, consignarem la notícia de que s'ha organitzat baix los auspícis de la Municipalitat de Perpinyá un concurs internacional d'orquestes, xarangues, societats corals y cobles catalanes, lo qual tindrà lloch á primers de juny en la citada ciutat de la Catalunya francesa.

*
*
*

Un llibre important, anunciat dies ha, s'ha posat á la venda; tal es la novela catalana *Niobe*, del reputat escriptor don Joseph Pin y Soler; la nova producció del simpátich novelista es una digníssima germana de les que han exit fins ara de sa destra ploma.

Lo volum ters y darrer de la edició políglota de *Lo Gayter del Llobregat* ha exit á la llum, contenint un prólech de don Joan Sardá, poesíes del mestre senyor Rubió y Ors, ab traduccions de les senyores Díaz de Lamarque y Penya d'Amer, senyoreta Licer (de Módena) y senyors Amer, Arzac, Baraibar, Barcia Caballero, Brañas, Christomanos, Contamine de Latour, Fastenrah, Labaila, Lamarque, Pérez Ballesteros, Baró de Tourtoulon y Viada, seguint algunes obres en prosa del senyor Rubió y Ors.

Mossen Angel Garriga ha publicat una colecció de poesíes catalanes ab lo títol de *Los Sants mártirs de Catalunya*; y una acreditada casa ha posat á la venda una nova y elegant edició del *Llibre dels Angels*, del plorat mestre don Francesch Pelay Briz.

Ab axò's veu que l'anyada no comensa malament pera'la nostra literatura; y encara, per si no n'havía prou ab lo moviment que acabem de donar compte, ha aparegut un nou setmanari catalanista en Vilafranca ab lo títol de *Lo Clam del Panadés*, y s'ha comensat á publicar tot en catalá *L'Olot*, que avans era bilingüe y's titulava *El Olotense*.

*
*
*

En la ciutat de Manresa promogueren alguns catalanistes una gran reunió, en la que's vejeren representades totes les clases, y en la que s'acordá fundar una societat dedicada exclusivament á fomentar los interessos de Catalunya; la nova corporació quedá en aquell punt constituïda ab lo títol de *Lliga Regional* y baix la presidencia del distingit advocat y ferm catalanista don Mariano Vallés.

No será certament aquesta la darrera manifestació del esperit catalanista que's va escampant y arrelantse per tots los cantons de la nostra terra benivolguda.

*
*
*

Durant la darrera quinzena hem tingut sensibles pèrdues, que han omplert de dol á Catalunya. Les lletres ploran á don Francesch de Febrer, l'entusiasta escriptor vigatá; al ilustrat canonge balear don Joseph Tarongí, constant devot de la literatura catalana; á don Pere de Rosselló, advocat que havia donat probes de son amor á la terra, y havia format part del Consistori dels nostres Jochs Forals; á don Isidoro Trias, professor del Institut de Reus y poeta catalá incansable.

En la vila de Madrid ha conmogut fonament á tothom la mort del célebre tenor don Juliá Gayarre, aplaudit aquí y per tot arreu, y estimat per son caràcter bondados, del que'n té rebudes no escasses probes son poble natal.

L'emperatriu Augusta, viuda de Guillem I d'Alemanya, ha mort també, al igual que la ex-emperatriu del Brasil donya Teresa Cristina María.

En Viena ha mort lo baró de Kremer, ex-ministre, que d'ensá que vivia retirat de la política's consagrà al estudi de les antigüetats gregues y orientals, dexant publicades importants obres sobre l'antich Egipte, Assiria y Assia menor; de sos llibres n'havian format molt alt concepte los crítichs més eminents.

Han mort també don Joseph M.ª Borrell y don Jaume Oliiva, advocats reputadíssims y bons fills de Catalunya; don Fructuós Plans; ilustrat catedràtich de la nostra Facultat de Farmacia; don Geroni Granell, lo mestre d'obres potser més conegut de Barcelona; lo M. I. S. don Lluís Desvalls, marqués d'Alfarrás; lo famós prestidigitador don Fructuós Canonge, tan popular aquí per son mèrit com volgut per sa bondat.

J. LAPORTA

NOSTRES GRABATS

Gayarre

Per tot lo món s'ha estès lo dol que ha causat á Espanya la mort del célebre tenor. Los diaris de per tot arreu han vingut plens d'articles dedicats á sa memoria y s'han retret anecdotas y episodis de sa vida, qu'han posat de relleu las bellas qualitats de caràcter y'ls nobles sentiments d'en Gayarre.

Aquí á Barcelona, hont entre apassionadas discussions tant havia sigut aplaudit y festejat, ha causat sa mort verdadera pena, y al publicar son retrato en la primera plana d'aquest número, no fem més que pagar un tribut al eminent cantant y satisfacer la curiositat dels nostres lectors, que saludarán per últim cop en nostre grabat al tenor que ja no poden aplaudir en la escena.

La Lectura

Es un quadro simpátich aquest que representa una noya ab lo llibre á la mà, llegint atentament y serena, proba d'una lectura agradable y sèria. Una jove que llegexi aixís de debó, per delectació y per instruhirse, es avuy día una *rara avis*; per axò es bò posar com á exemple las que, com la del nostre grabat, troban gust en lo cultiu de sas disposicions intellectuals.

Lo Cayrat

Resultat d'una excursió estiuenca, en que l'artista arplega en sa cartera las impressions de la Naturalesa, es lo grabat que publiquem, y que reproduheix fidelment un dibuix del afamat paisatjista D. Joseph Masriera. Pochs pintors senten com ell y pintan com ell los arbres y las montanyas, y aquest color y aquest sentiment del natural se trasllueix també en sos dibuxos.

Lo que donem avuy representa'l salt del Cayrat, fragment del Llobregat entre'l Monserrat y la Puda, paisatge delitós qu'han vist la majoria dels que temporejan en aquell anomenat establiment. Lo lloch y l'artista son catalans, y un y altre s'enduhen la nostra admiració.

Prop del bressol

Un altre artista catalá, però que passa la major part del temps á fora, es lo Sr. Codina-Länglin. Escultor en son comensament, y escultor distingidíssim, la doná després en pintar, y tan bé ho ha fet, que ja avuy día té una fama general y ben fonamentada. Ultimament ha pintat á Barcelona diferents tapisos y murs d'iglesias, qu'han merescut general elogi com á Inglaterra, hont s'ha fet una reputació en aquesta especialitat. Com á dibuxant no es tant conegut, y per axò mateix es més interessant la composició que donem en la plana 5. Á pesar de ser dibuxada en las voras del Támessus, té tot lo caràcter d'una escena del nostre país, proba evident de que l'autor no ha oblidat al extranger las fesomías de casa, ni com cuydan als fills las nostras mares, ni com cuydan la casa las nostras mestressas.

A sol post

La contemplació de la naturalesa de Catalunya, la vida y costums de las nostras pagesias, han fet un altre artista conegut y estimat dels nostres parroquians: en Pahissa. Cada vegada qu'omplim una plana ab un paisatge seu, més de quatre deuen pensar:—Axò es de tal punt... ó de tal altre.—Y tenen rahó y no'n tenen. Lo paisatge no reproduirà aquell punt qu'ells haurán pensat; però es tan veritat, s'hi revela tant lo qu'ha vist y estudiat l'autor, que's semblará á molts trossos de la nostra terra que potser l'artista no ha vist may. Lo paisatge d'aquest número fa l'efecte qu'hem indicat: hem vist moltes entrades de vilatjes catalans qu'ns evoca la contemplació d'aquesta doble plana; ¿quina d'ellas ha copiat en Pahissa?... cap; es que en sa composició hi ha la naturalesa de Catalunya.

La emperatriu Augusta d'Alemanya

Hem tingut un mal comensament d'any ab tantas morts com hi ha hagut de personatjes. La viuda del emperador Guillem d'Alemanya ha pagat també son tribut á la terrible engolidora. Per lo qu'han dit los diaris aquests últims días, se coneix qu'era la emperatriu persona de gust exquisit y de talent ben educat, que sabia ferse estimar y mereixer la estimació dels altres.

Atents á satisfacer la curiositat del día, posem en aquest número son retrato, tret dels que s'han fet á Alemanya aquests últims temps.

L'incendi del palau de Laeken, prop de Brusselas

Nostres lectors saben que un incendi ha destruhit lo palau de Laeken, residencia molta part del any dels reys de Bèlgica. Vegim com va tenir lloch la catástrofe:

La primpcesa Clementina feya poch que s'havía alsat de taula y tocava'l piano. Sa Altesa havia fet cridar á la seva preceptora Mlle. Drancourt, pera donarli una orde, quan se sentí'l primer crit d'alarma. Mlle. Drancourt, quals habitacions estavan al segon pis del palau, baixava obehint l'orde de la primpcesa. ¡Foch! ¡Foch! Aquest crit esglayador corria de l'una al altra habitació. Ja Mlle. Drancourt, dona d'una cinquantena d'anys, que desde llarguíssima fetxa formava part de la casa del rey, havia arribat al primer pis. Al sentir los crits d'alarma, impulsada sens dupte del desitj de salvar lo que ella possehia de més volgut entre'ls objectes de valor que's trobavan en sa cambra, la preceptora de la primpcesa s'aturá, y sense reflexionar se'n torná endarrera, pujant á las sevas habitacions. La primpcesa Clementina's llensá fora del palau; las flamaradas ja coronavan lo edifici.

—Salvèu ma preceptora, cridá sa Altesa dirigintse al subtinent Lecat que hi va córrer ab sos homes. L'oficial s'introduhí al palau, pujant la escala ràpidament. Las escalas estan plenas d'una fumerada espessa irrespirable. M. Lecat arribá á l'altura del segon pis; mes las flamas y'l fum l'aturan, l'asfixian; en fi, l'obligan á desfer camí. Ab las llágrimas abandona aquells llochs, faltantli poch per caure sense sentits al arribar al exterior. Mlle. Drancourt estava perduda.

Pochs instants després, lo trespol del primer pis se va enfonzar ab un estrèpit espantós.

Las pèrduas artísticas son molt considerables. Entre'ls quadros n'hi havia d'inmens valor, y d'aquestos poch's se'n han salvat. Un Van-Dyck, los retratos de la familia real, s'han cremat. Se valuan en dos milions las tapisseries perdudas, entre las que hi havia magnífichs Gobelins.

Lo palau era de la nació y no estava assegurat. Una gran part del mobiliari pertanyia personalment al rey, y estava assegurat per la suma de sis milions.

Vilanova y Geltrú

Aquestes vistas d'una de las més belles é importants poblacions de la nostre costa, havian d'haverse publicat temps há acompanyant los articles del Sr. Real, en que ressenyava sa excursió entre'is simpátichs vilanovins. Pero'l dibuxant encarregat d'executarlas marchá precipitadament á París, y'ns quedarem ab las ganas, com se sol dir.

Avuy, encarregadas á un altre dibuxant, reparem la falta passada publicant las quatre que van en lo número present y alguna altra que pròximament anirèm donant.

La emperatriu Teresa del Brasil

Una altra de las desgracias de las familias reals en los últims días, es la mort d'aquesta soberana destronada, qu'ha vingut á morir á Portugal, vella y quasi sola, quan feya pochos días encara podia dirse emperadora del Brasil. ¡Quins toms dona la fortuna!

PRÓLECH AL III VOLUM

DE «LO GAYTER DEL LLOBREGAT»⁽¹⁾

De Llevant y de Ponent, de Mitx-jorn y de Tramontana, poetas de per tot arreu, al arribar lo cinquantè aniversari de la publicació de la primera poesia catalana del *Gayter del Llobregat*, han trucat carinyosos á la porta del simpátich anciá, y han depositat en sas mans, ab una estreta de germanó, lo valió present de la traducció d'una de sas poesias. Lo mestre, agrahit y deferent, ha aplegat tots aquells bons recorts d'amich en aquesta edició que avuy, ab lo volum al qual serveixen de modest prólech aquestes rallas, arriba per fi á terme.

No ha volgut lo bon *Gayteret*, com li deyan sos amichs de cinquanta anys enderrera, que en aquest aplech de recorts hi faltés la representació de la actual generació literaria, de la generació de sos deixebles y seguidors, de la generació dels qui darrera d'ell, exohint sa veu evocadora, han posat com ell la espatilla pera aixecar demunt l'escut la llengua de la nostra terra que, paladí valerós, redimí, ell lo primer, del esclavatge en que la tenian encadenada sa dissort y las fatalitats históricas. Ha volgut que en nom d'aquella generació, s'alsés una veu á brindar en aquest festí de confraternitat literaria.

La benevolencia del mestre ha exigit que aquesta veu fos la meua. ¿Còm podia jo negarme á tant honrós encàrrech, fins sabent que n'havia de surtir desayrat, fins sabent que m'aixecava á parlar després d'haver parlat y dit, com sempre, la darrera y definitiva paraula'l jove mestre dels mestres vells, l'inimitable Menendez Pelayo, autor del prólech que precedeix al volum segon d'aquesta hermosa colecció?

Ell ha precisat, ab la paraula claríssima y elegant, que'l caracteriza, l'valor literari absolut ó intern y'l relatiu ó históric de las obras poéticas del *Gayter del Llobregat*; ha determinat la significació d'ellas dintre del moviment de restauració de la llengua catalana que caracteriza, ó més ben dit, constituheix la millor part de la nostra historia literaria durant los derrers cinquanta anys; ha explicat còm y en quín concepte, tot seguint las corrents poéticas del seu temps, sapigué en Rubió y Ors crearse una originalitat, ser un innovador; ha concretat la manera com en sas obras trobaren tot un estol de literats lo verb d'una doctrina nova.

Perque no hi há que negarho: tots, tots los que hem escrit en catalá, ó per entronch directe ó per entronch indirecte, tots, de prop ó de lluny, descendim del *Gayter*.

(1) Del tercer y últim volum de la edició poliglota de «Lo Gayter del Llobregat» qu'acaba de publicar lo venerable Mestre en Gay Saber, Sr. Rubió y Ors, per solemnizar las sevas bodas d'or literarias, ne copiem aquest prólech del conciensut crítich Sr. Sardá, que llegirán ab gust nostres abonats. (N. DE LA R.)

¡Y quín entusiasme'ns produhían sas poesias als jovenets quan per primer cop las llegíam! Jo, de mi, encara me'n recordo.

Los contemporanis d'en Rubió ponderan ab la delectació de tot recort perdut en las penumbras de mitx segle, la expectació ab que'l públich del 39 al 40 fullejava las planas del *Diario de Barcelona* en busca d'una nova poesia del *Gayter*. Intrigava á tothom lo incògnit y misteriós de la procedencia; més l'intrigava encara la novetat d'aquell fruyt que, tot y aparéixer madur y sabrós, semblava surtir per art d'encisera, tant amagadas, per més que poderosas, estavan en los esperits las arrels, y'l tronch y'l brancám del arbre que'l produhia. En aquella época de febra política, una febra que's desfogava á tiros per las barricadas d'una bullanga continua, una poesia del *Gayter* era un aconteixement que'ls círculs públichs comentavan. ¡*Quantum mutatus ab illo!* Avuy que no'ns agita ni'ns distreu res de més cos, tampoch nos distreu ni'ns agita la aparició d'una poesia ni d'un poeta!

Jo crech en aquells entusiasmes, que alguns escèptichs tildarán d'engroiximents de la memoria retrospectiva, recordant los que á mi'm produhien de jovenet, d'estudiant, las poesias den Rubió quan per primera vegada las vaig conèixer. Era, m sembla, pe'ls 63 ó 64. ¡Ja fa vinticinç anys! També comensem ja á semblar vells los de la meua generació! Recordo que anavam uns quants estudiants, al surtir del Institut, los días que no teníam classe més que á primera hora, á la Biblioteca de la Universitat, allavoras de Sant Joan, establerta en las espayosas y arcaicas salas del ex-convent de dit Sant, en la Riera d'aquest nom. Ja ha desaparegut. Allí devoravam llibres, principalment de literatura, molts de versos. Allí vaig llegir y vaig entusiasmar-me ab los del *Gayter*. Ab aquell temperament romántich de tot noy de quinze anys, aquellas estrofas de trobadors y paladins y sultanas, aquellas reminiscencias caballerescas y orientals del poeta, aquella metrificació consonantada, ayrosa, laxa, si's vol, però abundant y verbosa, seduhía la imaginació y afalagava aquestas orelles espirituals que duhem tots dintre del cervell y que'ns fan percibir clara y distinta la cadencia eufónica del vers fins sense llegirlo, no ja en veu alta ni baixa, sinó en cap veu.

Potser avuy, com observa bé en Menendez Pelayo, aquellas poesias orientals, caballerescas é históricas, son las que menos resistencia ofereixen á la acció dels anys y á la mutació dels gustos. Allavoras, en la atmòsfera d'exaltació que, si bè atenuada, encara subsistía influyent, dels temps romántich-caballerescs, sobre un noy de pochos anys, encara aquellas fantasias medi-evals tenían prou consistencia per tombarnos lo cap, tant més en quan concordavan, per la direcció patriòtica-regional en que se movían, ab lo que comensava á ser la característica de la nostra exaltació: una idolatria cega, y principalment afectiva, més que reflexiva, per la Catalunya de la historia vella, present y resurrecta en las estrofas del *Gayter*.

Encara'm recordo també de la respectuosa curiositat ab que'ns miravam, me sembla que'n un Almanach humorístich, recient surtit, y en una galeria de retratos-caricaturas que omplía las duas planas centrals, lo del *Gayter*, vestit de pagès, ab barretina, assegut en una roca, voltat de bèns, ab los característichs bigoti y perilla escassos, y ab los ulls com entelats darrera del brill de sas ulleras de miop. ¿Per quín etzar aquella imatge m'ha quedat grabada en la memoria mentres que, per esforços que faig, m'es impossible recordarme ni dels noms ni de las efigies de las demás celebritats locals retratadas en benèvola caricatura en aquellas duas planas d'honor?

Alguna y bastant, donchs, ha estat la influhencia literaria del *Gayter* en Catalunya, per més que altras corrents vinguessen més tart á encaussar la

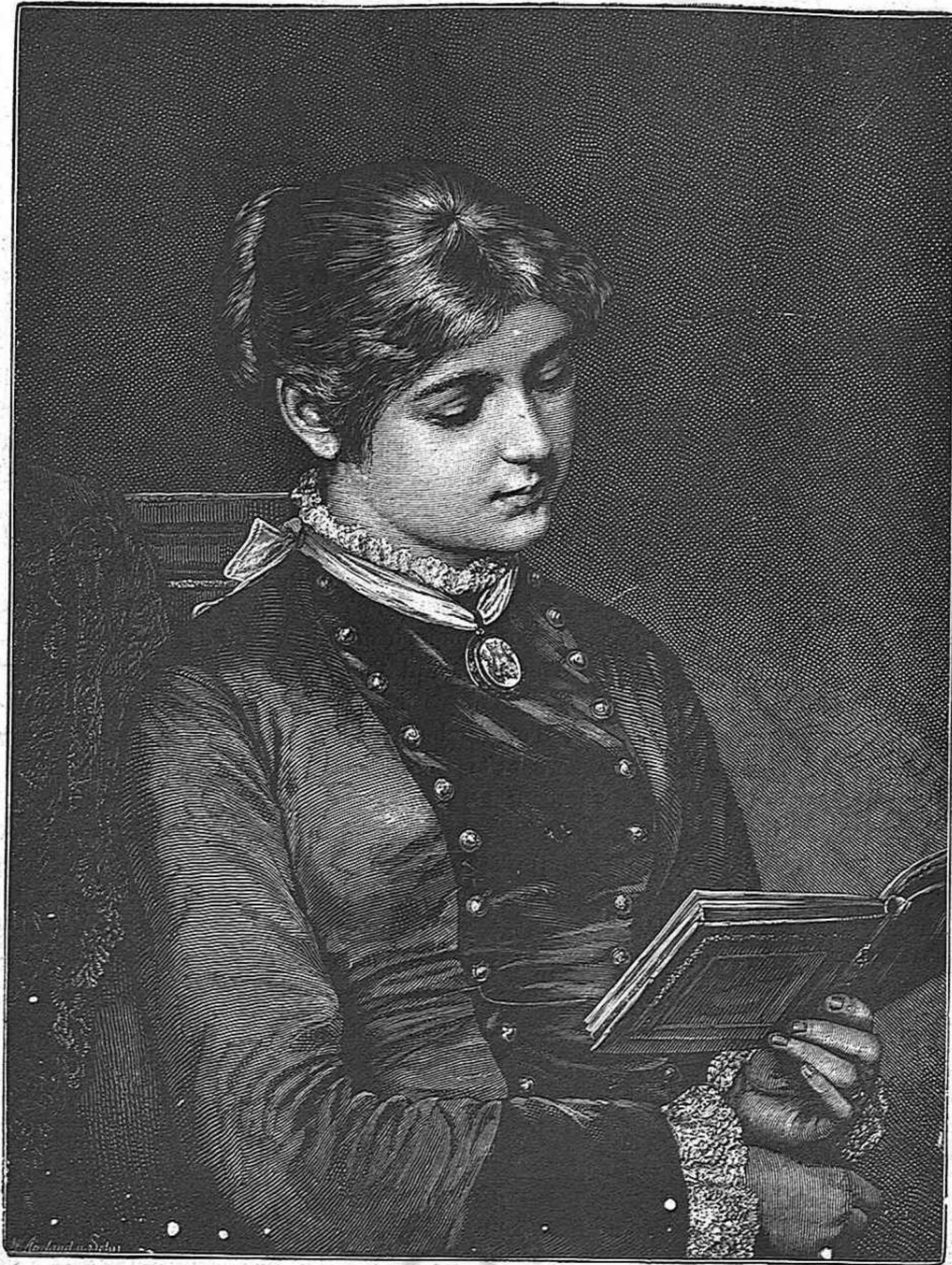
poesia nostra per ramblas divergents d'aquella que la del *Gayter* havia seguit.

Y es que, fins y tot anant per altras ayguas, han coincidit la poesia nova y novíssima ab la del *Gayter* en un carácter comú. Aquest carácter, apart del que's basa en l'us de la llengua regional y potser com forsada, encar que indirecta conseqüencia d'aquest mateix us, es lo que, segons propias confessions del influhit, excitá, com més típich y de més relleu, la vena, fins allavors no descuberta, del poeta castellá Trueba, y determiná la direcció que aquest prengué, ab tant èxit com gloria, en lo camí de la literatura. Sí; en Trueba mateix ho ha confessat. Per més que á primera vista, y superficialment considerantho, la filiació resulti confosa, *El Libro de los cantares del ciego Anton*, d'en Antonio de Trueba, es fill del llibre de poesias del *Gayter del Llobregat*. Com se veu, té aquest llibre bons hereus, perque al fi y al cap, per tothom que tinga no més que mitx bon sentit literari, *El libro de los cantares* d'en Trueba sempre será un llibre de sentiment exquisidíssim y de placent lectura. Y *El libro de los cantares* sempre será, además, un dels co-factors del moviment anomenat folk-lòrich que més tart ó més aviat influhirá—y si no influheix pitjor—en orientar de nou la poesia castellana actualment esmaperduda.

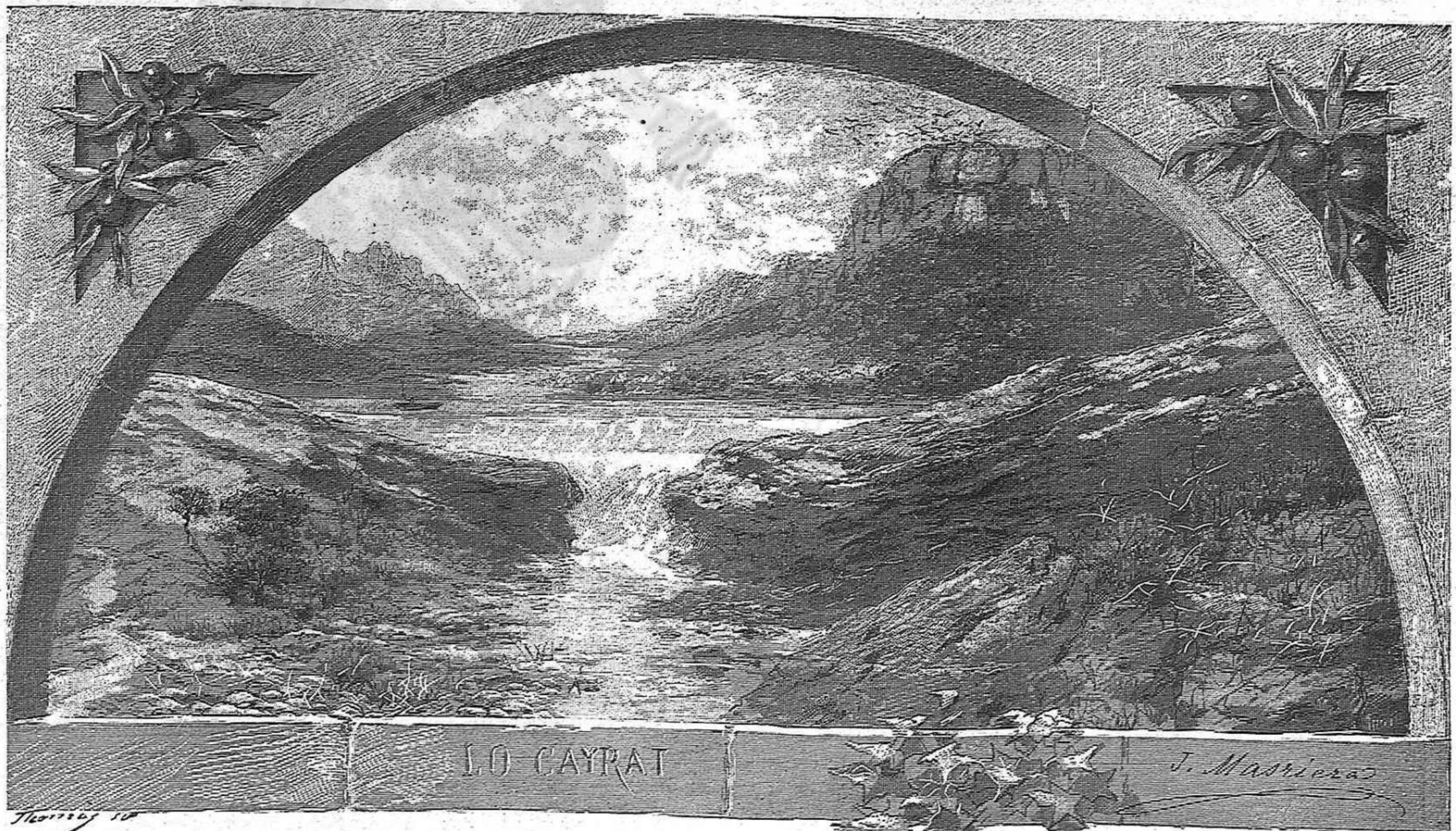
«Espero la oportunidad (escribía en Trueba al *Gayter* en carta que fa poch, en lo quadern de 15 del darrer Setembre de la *Revista contemporánea*, citava y publicava D. José Pérez Ballesteros en un estudi titolat *Antonio de Trueba y lo Gayter del Llobregat*) de decir públicamente una cosa, que es la pura verdad, y es que si vale algo lo que he escrito, y, buena ó mala, he seguido una senda literaria propia, lo debo á usted. Yo no me atrevía á dejar de ser uno de tantos; á renunciar á seguir el carril que la generalidad recorría; á dejar de imitar á ese otro y al de más allá; mas el día que leí *Lo Gayter del Llobregat* acabaron mis vacilaciones poético-literarias y emprendí una nueva senda. ¡Gracias, maestro respetado y querido! Poco antes de leer *Lo Gayter* me dijo Piferrer, la única vez de mi vida que le hablé, en la plazuela del Carmen de Madrid: «A usted le conviene mucho conocer la poesia lemosina. Empiece usted por la de Rubió, que es, por lo sencillo, limpio de frase y afin á la poesia castellana moderna, el que mejor comprenderá usted y menos le cansará.» Así lo hice, y desde entonces amo y bendigo al muerto y al vivo...» etcétera.

Més tart, cumplint la paraula donada, en una introducció de que feu precedir en *La Ilustración Española y Americana* la traducció de *El Trovador y la dama*, del *Gayter*, escrita per D. Antonio Arnao (Novembre del 75), explicá en Trueba'l com d'aquella influencia que ell considerá decisiva, desenrotllant los conceptes que no més deixava apuntats en la carta anteriorment citada. Gracias al *Gayter*, això es lo que vé á dir en substancia, en Trueba va á tornar á ser, lo que, xicot, en lo reco de sa casa payral, lliure de tota influencia literaria, havia comensat á ser, y havia deixat de ser al trobarse en Madrid, per convertirse en imitador del poeta que successivament anava estant de moda. Va tornar á ser lo poeta que busca en sí mateix y en la Naturalesa que'l volta'ls motius únichs de sa inspiració, fugint de motllos fets y de imitacions rastreras. Preferí al camí ral, trepitjat per tothom, obrirse á cops de destrala una dressera pe'l mitx del bosch, pensant que si'ls horisonts d'aquella manera se li reduhirían potser, en cambi foran nous y propis.

En Rubió se sent orgullós—y ho comprench—d'aquell testimoni d'admiració d'un home que, com en Trueba, si ha caygut avuy del pedestal que li aixecá'l públich vint anys enderrera, l'ocupa encara, y posat prou alt, en l'esperit dels qui tenen per poesia la poesia dels sentiments honrats y fa-

LA LECTURA

PAISATJE, DE JOSEPH MASRIERA

PROP DEL BRESSOL, COMPOSICIÓ DE VICTORIÀ CODINA-LANGLIN

miliars, expressada ab natural senzillesa y ab retòrica, casera sí, però suaument conmoguda y plàcida com la ànima d'un home honrat que viu del deber y pera'l deber.

Y no era, de part d'en Trueba, la confessió de aquell deute al *Gayter*, una galanteria hiperbòlica. A tal punt coneixia sas obras, que no sols, com explica en la introducció citada, arribá á apèndreselas de cor, sinó que fins arribá á escriure una estrofa en catalá que diu:

Comptesa sense corona
te diu Rubió, Barcelona,
plorant de sa lira al só;
mes corona tens encara,
que si una has perdut, tens ara
altra més bella en Rubió.

Copio aquesta estrofa, com una simpática curiositat del estudi á que abans m'he referit, publicat en la *Revista contemporànea* pe'l Sr. Pérez Ballesteros.

En lo que principalment degué influir ademés en Rubió sobre en Trueba fou en excitar en ell la vena de la inspiració patriòtic-regional, sinó en lo sentit tradicionalista ò històric d'en Rubió y de bona part dels poetas del renaixement catalá, en un sentit d'afecció entranyable per la Naturalesa, las costums, las peculiaritats característiques de la terra que constituheix la pátria més immediata y més directa.

Tendencia fou y es aquesta que fa de las poesías regionals d'Espanya, la catalana, la gallega, principalment—no parlo de la vasca perque no la coneix—las poesías més inspiradas, més originals, més sinceras ab que avuy conta la pátria general. Algú potser ne dirá d'aquesta afirmació, interessada vanitat de campanar. No és això. Es una afirmació filla d'una convicció crítica de sistema general.

No es que aquelles literatures regionals tingan aquesta excepcional altesa ò superioritat poètica en rahó á que estigan escrites en llengua més apta pera la poesia. Deu nos lliure de dir heretgia semblant. Podria existir, y fins existeix segurament en individualitats aisladas, una poesia castellana que tingués aquella altesa y superioritat. Més ne tindria encara potser, per lo mateix que l'idioma castellá, mediant un cultiu repetit y generalisat, té uns graus d'adelantament que no tenen aquells idiomas locals, nascuts ò renascuts d'ahir á la vida literaria. Podria haverhi, donchs, perfectament, una poesia andalussa, una poesia montanyesa, fins una poesia manxega—y parlo seriament—molt superiors, infinitamet superiors, á la poesia general espanyola que priva, híbrica, incolora, secada pe'l mildew de la verbositat buyda y per sobre tot sonora. ¿Què es la actual resurrecció de lo *flamench*, ab tot y lo desviat que marca, més que la inconscient reacció de lo local, de lo característich, de la realitat observada, contra las generalitats y las vaguetats de antologia? ¿Poesía castellana regional! ¿Com no hauria d'havern'hi? ¿Ha escrit en Núñez de Arce res com l'*Idilio*? ¿Y què es l'*Idilio* més que una explosió de lo que'n dich poesia regional? ¿No hi há en aquelles estrofas, maravellosament talladas, tota la naturalesa dels rostolls castellans? ¿No s'hi sent l'acre vaporada del blat acabat de segar, y que los pagesos agarbonan dalt dels carros, sota un sol que estabellava las pedras?

Donchs en aquest sentit sostinch la superioritat de la poesia regional espanyola sobre la poesia general, y dich que'n Espanya la poesia no's redimirá mentres no deixi de ser espanyola, pera ser, com he dit abans, andalussa, aragonesa, montanyesa, com es gallega y catalana, no tant perque estiga escrita en catalá ò en gallego, sinó perque está directament amarada en los sanitosos dolls d'una naturalesa sentida de prop ab amorós afecte.

La poesia no la escriu tothom ni tothom qui sab

fer versos. Escriutor hi há que escriu més fácilment en vers que'n prosa, y no es poeta. La poesia no es un ofici; es un estat d'esperit. La emoció, sols la emoció la crea. Y la emoció, la emoció sincera, intensa, creadora, no es més que de duas maneres: ò la que neix de la interna exaltació dels sentiments afectius, ò la que's desperta al cop de nervis que produheix la contemplació de la Naturalesa. Eloqüencies amorosas sols las té l'enamorat; ays de tristesa l'adolorit; brams de coratge l'indignat. *Si vis me flere dolendum est primum ipsi tibi*. Las veus de la Naturalesa sols ressonan en la Naturalesa; pera sentir las hi há, primer, que saber sentir las: hi há, segon, que anarlas á sentir allá hont vibran en tota la plenitud de llurs acorts armoniosos. Hi há que anarhi á prop, sadollarse en lo cor de la onada aèrea que remouhen en lo moment mateix de la sotregada de naixensa.

La mateixa emoció interna, mare de la poesia lírica, que sembla poder viure independent d'una naturalesa exterior directa y fundament sentida, no'n pot, no obstant, viure apartada, en quan vulga traduhirse en forma poètica, en quan vulga buscar la manifestació en la imatge, que es lo que caracteriza aquella forma. Imatge vol dir ratlla, color, turgencias plásticas de la materia esculpturada; vol dir Naturalesa; vol dir boscos, campinyas, platjas, mars, rius; vol dir masías, poblets, vilas, ciutats; però vol dir sempre alguna cosa que s'absorbeix pe'ls ulls més de la ànima que del cos; alguna cosa que se sent, se percibeix, se viu de prop, tocantla, confonents'hi, fonents'hi mediant la compenetració que sols dona, ab la virilitat del potent, la exaltació del enamorat.

Donchs aquestas emocions que crean la poesia, ja sían medi d'expressió, ja sían fi y objecte primordials d'ella, sols en la que podrian dirme vida poètica regional poden trobarse; inspirantse y estimant lo montanyès del Nort las abruptas encabelladas de rocas que li barran la vista; lo pagès del Mitxdia las exuberants floridas d'una vegetació mitx africana; 'l mariner del Ponent ò del Llevant las verdors tempestuosas del Atlántich ò las sonrients blavurias del tros de cel que'n dihem Mediterrá.

Aquest regionalisme d'inspiració es lo que'l *Gayter* despertá ò estimulá en en Trueba; es lo que lo *Gayter*, ressuscitant ab l'amor á la llengua l'amor á la naturalesa propia, despertá ò estimulá entre sos compatricis; es lo que fa del volum de poesías del *Gayter* un volum digne de la apoteosis de la edició monumental que avuy corona'l present ters volum; es lo que'l fa digne de la garlanda que li han teixit tants poetas, de per tot arreu, de lluny y d'aprop, nacionals y extrangers, traduhintlo full per full, plana per plana, poesia per poesia.

¡Concert de germandat que realment enamora!
¡Manifestació de simpatía que, donada á un compatrici, se'ns fa extensiva á tots nosaltres, á tots los compatricis!
¡Honra á un literat, que agraeix tota una literatura!
¡Gloria per l'avi que comparteixen los fills y'ls nets!

Per això, jo que soch cridat aquí, en aquesta festa, pera que hi representi y parli en nom dels nets; jo que, compromès per la inmerescuda elecció del *Gayter*, haig de dir alguna paraula abans de que s'aixequin y tornin á sas casas respectivas los comensals que han honrat la taula del mestre, ¿què més puch fer que dirlos á tots, com de cor los dich, en nom de las novas generacions literarias: gracias per l'honra que tots heu tributat al precursor, al mestre, al avi?

JOAN SARDÁ

BRINDIS

RECORT DE HUNGRIA

Dessota l'emparat d'aquella *czarda*
¡qué dols era l'alè del mes de Maig!

qué espléndida aquella hora de la tarda!
y qué imponent lo sol llensant son últim raig!

Encara os veig, mos bons amichs d'Hungria,
ab la copa á la má brindant ensemps,
retratada á las caras l'alegría,
la pensa sens cuydarse que s'escolava'l temps.

L'hostalé's presentá, per orde vostra,
ab la botella del daurat Tokai,
y las copas ompli, com si ab la postre
nos dongués á bossins son tendre cor de jay;

y ab somriure forsat, las copas plenas,
ab la botella sota'l bras, partí.
Petita es la porció, mes per las venas
un sent com se li escampa cada glop d'aqueix vi.

Tant tost lo llabi del licor se mulla,
un hom se sent rejovenit lo cor,
y, així com l'ayre aixiribeix la fulla,
lo pensament voleya, ferit de sa escalfor.

Jo'm váreig aixecar, la copa enlayre,
brindant per eixa Hungria renaixent
que ab sanch ha conseguit de l'emperayre
lo dret d'usar sa llengua, l'estat independent.

Y tu, quan ab ta copa t'aixecares,
home sabent, inolvidable amich,
de Catalunya ab tal amor parlares,
que encara'l goig me vessa, quan recordantho estich.

Boy commoguts per ta paraula noble,
nos uní una abraçada fraternal:
tu'm semblares lo geni d'un gran poble,
y jo ¡còm váreig créixer! no'm veuré may tan alt.

J. MASSÓ Y TORRENTS

COR Y SANCH

NOVELA

I.—LO PARE ARCÁNGEL

A mitjans de febrer del any 1807, allá á las cinch de la tarde, los velers de la fábrica d'en Dalmau deixavan la feyna. Poch després, en lo venedor, qu'era á peu pla del carrer y s'hi entrava per l'escalera, aplegavas tota la gent de la casa, qu'eran l'hereu, minyo de dinou anys, lo senyor Francesch, son marmessor, la muller y una filla d'aquest y la serventa, minyona que tant bè feya un cuynat y endressava casa, com devanava seda y omplia canónets. Los homes en lo racó del escriptori assentavan las entradas y eixidas del establiment, mentres, prop de la cuyna y al peu del brasser, la senyora Pepa y la criada filavan lí y la noya s'entretenia fent una mitja blanca plena de mostras y reixats.

Una d'estas vetlladas en que'ls dos homes havian acabat la feyna del escriptori y peresosament enrahonavan del negoci, soná un truch á la porta del venedor, y ésta, com sols era ajustada, va obrirse al mateix temps que una veu d'home va saludar aixís:

—Ave Maria purissima.

—Sens pecat fou concebuda—respongueren tots.

—Avant, avant, ja pot entrar—afegi'l vell de la casa.

Y aparegué un home com de trent'anys, de rostre agrados, vestit ab l'hàbit de burell dels caputxins.

—Lo pare Arcángel—feren tots.

—Sega, si es servit—va dir lo senyor Francesch, allargantli una cadira.

—Aquí, al meu costat—instá la noya.

—Vaja, al costat teu—li respongué'l frare ab bondadosa satisfacció.

—Y donchs ¿com es que tingám lo pler de véurel per aquí á tals horas?—preguntá'l senyor Francesch.

—Jo li diré. Tinch de anar á Mataró per un septenari, y avuy me sò comiat del convent ab lo propòsit de passar la nit á casa mos cosins y al mateix

temps, ferlos una visita á vostés. Demá, á oberta de portals, marxarè, si Deu ho vol.

—Li agrahim la bona voluntat—feu l'Enriquet Dalmau.

—Gracias, pare Arcángel—digué la senyora Pepa.

—¿A Mataró se'n vá—interrompè la Rosò ab festosa malicia.—Vosté n'es fill é hi tenia la promesa... Es clar, déu anarla á veure.

—Psit, psit!—rondinà son pare.—Y aixó á que vè?

—Desvergonyida! Y ara, que dius?—afegí sa mare.

—No la renyen, que no ho mereix—pregá 'l bon frare, veyent á la noya avergonyida.—Ja sap ella com parla.

—Sí, senyor, que vosté va dirho.—Saltá la noya refeta ab la ajuda del caputxi.

—Y fins vaig prometre contárvosen alguna cosa—afermá aquest.

—Es veritat, jo vaig sentirho—asségurá l'Enriquet ab moſtra de curiositat.

—Qu'es? qu'es?—preguntá mig d'esma'l senyor Francesch, ja distret pensant en unas lliuras de seda que havia donat á tenyir.

—Fal-leras de mos primers anys, cosas meas d'altre temps que'm plau contar á est jovent pera que'ls servescan d'exemple.

—Donchs, vaja, contensho, si es servit—va pregarli la senyora Pepa.

Y assentantse'l vell y l'Enriquet á la rodona, comensá'l religiós d'esta manera: (1).

«Com ja sabeu, jo só fill de Mataró. Mos pares foren uns honrats burgesos que m'ensenyaren cristianament y'm cercaren bons mestres entre las personas més doctas de religió. Deyan que aprenia molt y mos pares no desitjavan altra cosa sinó que'm dediqués á la carrera eclesiástica: alló de tenirme sempre ab ells y de comptar ab un capellá en la familia, los era agradós: però en sa fal-lera, no veyan ells que la méva inclinació'm tirava pèr altre camí.

«Al costat de casa hi havia un hortolá qu'era parcer nostre en unas terras de regadiu que teniam fóra de la ciutat, home de bè á qui'l Cel havia a favorit més ab fruyt de benedicció que ab riquesas, home exemplar que treballava com un negre des d'avans d'eixir lo sol fins que era nit pera sostindre á la familia. Entre aquesta, hi havia una noya del meu temps que fou ma companyona de jochs y sempre era á casa quan jo no era á casa d'ella. ¡Que hermosa la nostra senzilla amistat! May nos contradeyam ni renyiam, sempre l'un cercava al altre ab dalé. Jo'm recordo de que algun cop son pare, algun dia de festa ó quan descansava del treball, nos mirava ab gran afició, y sens dupte, fent projectes pera més enllá, mig-reya, y fins més d'un cop vegí com ab lo palmell de la ma s'aixugava alguna llágrima.

«Bén diferent ho veyan mos pares: ells ho prenian com cosas de criaturas, y, mentres ho forem., no'ns privavan res; més vingué un dia que'm va dir la mare: «Noy, fora jochs ab la Layeta: ja comenseu á ser grans, y entre minyons y minyonas lo diable hi es al mig.» A mí m'estranyaren molt estas paraulas, y fins vaig repetirlas á la noya, que, igual que jo, no n'entengué'l sentit... Ah! no era possible que l'esperit del mal visqués prop nostre, quant nos acompanyava l'àngel sant de l'ignocencia!

«Si be no vaig obehir á la mare ni al pare, que també pensava de la mateixa manera en lo particular, tant la Layeta com jo, feyam lo possible pera que no'ns vegessen junts: mes açó no ho logravam sempre, y algun cop la noya m'ocasioná renys y cástichs, de lo qu'ella's planyia molt, al mateix temps que un y altre no sabiam esplicarnos lo perque de la privació. Nosaltres anavam creixent y la vigilancia de mos pares augmentava cada dia, en termes que la noya ja no venia á casa, perque un cop

n'ixqué plorant á causa de las rahons malagradosas que li feu la mare.»

—Ay, pobre noya!—va interrompre la Rosò ab planyensa.—¿Y vosté?

—«Jo, filla, m'anava fent gran, y quan més home me creya esser, patia més; perque més se m'empenyia cap á un estat que no m'inspirava vocació. Ja havia estudiat llatí y retórica, quant vaig dir als meus pares, rodonament y ab tot lo respecte, que desitjava no seguir la carrera á que ells me dirigian.»

—¿Y que li varen dir?—preguntaren la senyora Pepa y l'Enriquet.

—«Paraulas amarguíssimas; que jo'ls desobehia, queera un mal fill, que tot n'era causa la pobra, l'ignocenta, l'angelical Layeta...! Y per més que jo desesperat volia ferlos entendre que'ls estimava, que may hauria volgut desobehirlos, que la noya no hi tenia cap culpa; res volgueren escoltar, y fins me amenassaren ab tréurem de casa, no ab l'intent de ferhò, sino per veure si aixís podian inclinar-me á son voler.

»Las amarguras que passí sols Deu del Cel las sap.

«Ab tot y açó sempre que podia me'n anava á casa d'ella, y, si eram sols, li confiava las penas que'm consumian, y ploravam tots dos... Jo, un dia vaig dirli:

—«Layeta, ¿recordas que, quan eram xiquets, nos prometerem casarnos com nostres pares?»

—«Sí, prou me'n recordo: no una sinó moltas vegadas ho haviam dit,—va respondre la noya.

—«Ara que ja tenim judici pera comprendre lo que fem y tot lo que diem, ¿voldrias que fos veritat tot lo que llavors parlavam?»

—«Sí!—contestá, baixant lo cap trista y vergonyosa, però ab tota l'alé de sa vida, ab tota la forsa de la seva ánima.

—«Donchs, si es aixís—vaig assegurarli,—jo't juro per la mia salvació que, vingan las contrarietats que vingan sobre nosaltres, serè teu, may de cap altra dona. ¿Me juras tú també...»

—«No'm fassas jurar en va—interrompé la Layeta conmoguda.—Ja fa molt temps que ho só promés aixís á Nostre Senyor y ho prometo encara.—

«Aquella entrevista feu desapareixe mos temors, però cambiá enterament las relaciones nostras: si avans la passió que sentiam era quieta, tranquila, com un dia hermós de primavera, desde llavors (per lo que toca á mí) fou un continuat desfici que no'm deixava viure sens ella; sens la Layeta, la companya dolça de mos primers anys. Y aixís vaig passar algun temps, sentintme renys dels pares que'm veyan cada jorn més adalerat y descuydant mos estudis. No tingueren més remey que ferme deixar los llibres y entretenirme en alguna cosa de l'administració dels bens de casa, y, com açó no'm tenia gayre ocupat, me sobraven ocasions per entregarme á mos pensaments y veure á la que me'ls mantenia. Un cop, estantme parlant ab ella al marxapeu de la porta, eixí son pare, y'm digué:

—«Mira: ja saps que't coneix des de menut y que aquí tots t'hem estimat: mes, d'aquesta hora en avant, no poses més los peus á casa. Ja sè que tu no tens cap culpa, que portas bons fins, tot lo que vullas, tot lo que'm diguesses ho creuria ben bè... No't canses, que res ne traurias; perqu'he fet lo determini, y ningú me'n faria desdir. Ja ho tens entés, donchs, per ara y sempre: no proves de venir mes y digas á tos pares que só pobre, però que d'honra ne tinch tanta, al menys, com pujan ells tenirne.—

«Aquesta surtida'm deixá parat y com qui somnia: l'esglay, per un cantó, y l'estranyesa, per altre, me clavaren allí, fins que l'hortolá, veyent que no'm movia, va signarme imperiosament lo carrer.»

—Y com es que vajan tráurel aixís?—preguntá llavors l'Enrich, trencant la relació del frare, é interessantse vivament per ell.

—«Ni jo ho sè pèl cert—aquest va respondre;—peró vaig pensar que fora per haver dit algú de

casa al pare de la noya, ó no sè á qui, que jo no podia casarme, y menys ab minyona pobre.»

—Ay; Senyor!—exclamá la Rosò.

—Ditxosas riquesas!—feu la criada torcent lo fil.

—Que hi farém? lo mon es aixís.

—«Donchs bè. Jo, després de pèrdrem en un mar de confusions, vaig recorre'als prechs, l'un'hora dirigitme á mos pares, l'altr'hora al pare d'ella; mes tot va ser infructuós, eran tres voluntats de ferro. Però jo no podia abandonar ma passió que feya part de ma propia vida, y aixís es qu'en la soletat de casa, anant pèl carrer, fins en somnis, jo cercava á la mia amor. Un dia la trobí al carrer de Barcelona, y caminarem bon tros junts. Sa cara havia perdut lo color, sos ulls eran entelats, semblava que acabès d'eixir d'una gran malaltia.

—¿Y donchs, que tens, pobre Layeta, Layeta meva?—li vaig preguntar.

—«¡Ay!—respongué ab veu feble y apenada—no hi há remey, la nostra ventura ha fugit per sempre!»

—«Qui sap?—repticava jo. No desconfies may, potser vindrán millors temps... Esperém, tingám confiansa.

—«No, no ho cregas pas; lo sol se'ns ha post per sempre.

—«Tal vegada no, hi há molts camins per arribar al nostre fi.

—«No n'hi há cap que sia bo y honest, tot ho he pensat. Creume, oblídám per sempre, sias felis, gaudeix del bè que ta riquesa y ta bondat póden donarte en lo món... Jo me n'aconsolo; fins n'estaré contenta, y, no éssent tua, serè esposa de Deu... So pobre, com ja sabs, y entraré en lo convent de las Caputxinas: allí, quieta y resignada, mentres visca, pregaré per tu y pera que'ns vejam prop l'un del altre dalt del Cel.»

—«Donchs, escolta mon determini—vaig contestarli decidit.—Jo no vull riquesas ni benestar sens tu; ja que't fás monja caputxina y tindrás una vida de penitencia y privació, jo vestiré l'hàbit de llana grullera y dormiré en llit de pots: com tu, serè caputxi.»

«Y'ns deixarem soptadament, sens dir paraula. Jo ja no podia més, tenia'l cor nuat.»

Lo pare Arcángel va pendre repós, y exhalá un xemech que casi no va sentirse. La senyora Pepa digué:

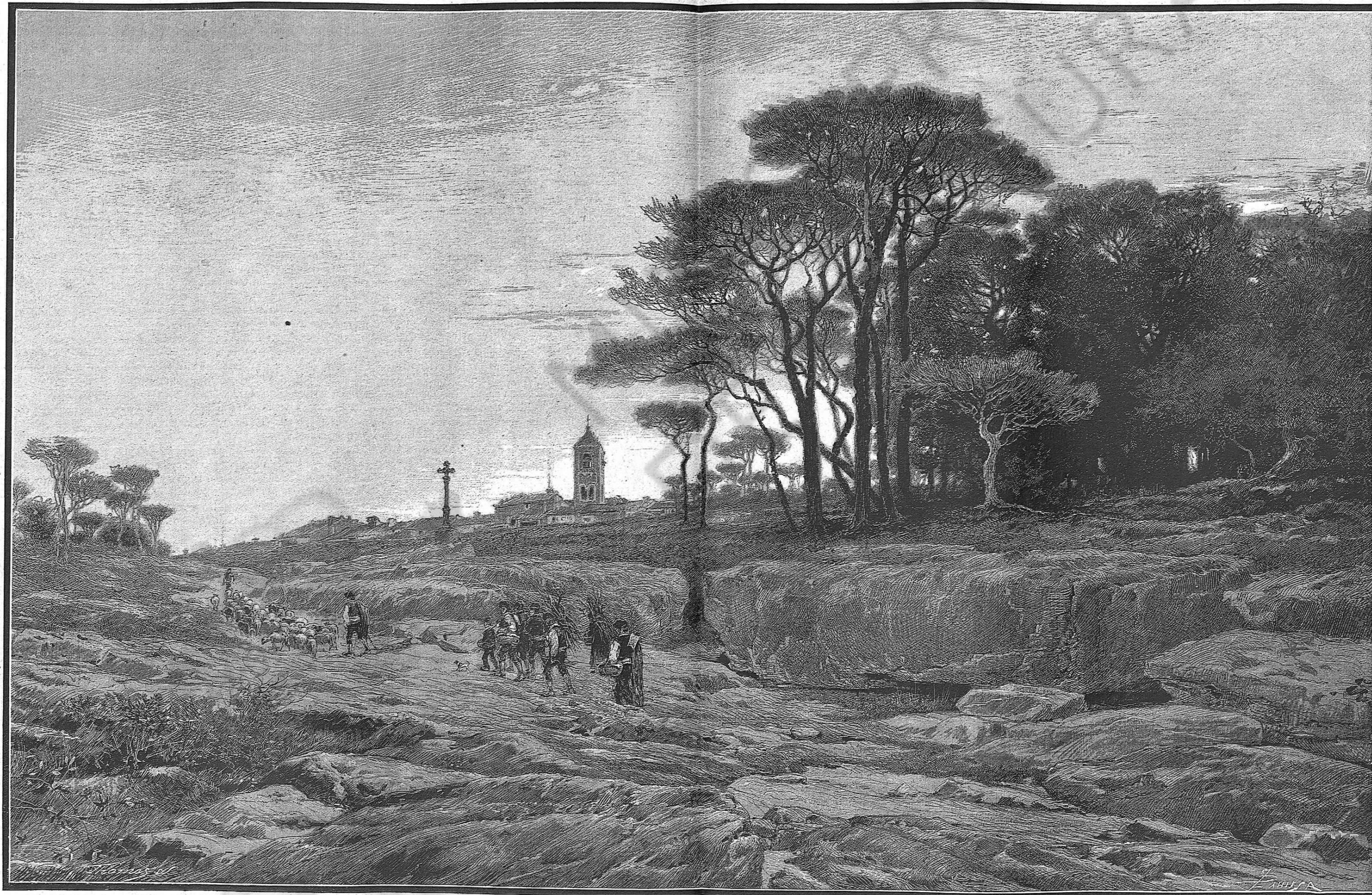
—Ja es un cas ben trist.

—«Passaren molts dias. Jo estava morintme de neguit; quan era clar, hauria volgut fosca, y quan era fosch, no trobava descans, perque'ls mateixos pensaments me desvetllavan. Un matí vaig traure'l cap á la finestra de ma cambra, per respirar lo suau oreig d'aquell'hora y veure l'hortet de la casa del costat, testimoni de ma passada ventura. Eram en temps de primavera; l'ayre venia carregat de las olors que llansan los arbres y altres plantas, y ab flayre de rosas y violas qu'eran al bò de sa florida; los aucells rellavan sos cantos, y duas papallonas anavan de flor ajogassadas cercantse l'una á l'altra... Semblava dirme tota la Naturalesa: «Viu y estima, que'l viure no es més qu'estimar; però la veu de mon cor me responia: «Viu y pena, que'l goig no s'ha fet pera tu, desventurat mortal!»

«Tots aquests pensaments venian embolicats ab records dolços que me'ls amargavan, y, divagant com ma pensa, mos ulls recorrian l'hort y las parets que'l tenian clos. En un reclau que á la dreta forma la casa, y al mitj d'una finestra que hi ha, de sopte, com celestial vissió, aparegué la Layeta, grega com la cera, hermosa més que may... Vaig contemplarla encisat, sorprès; ella, ab actitud de ficarse á dins, després de mirarme, alsáls ulls y las mans plegadas cap al cel en senyal de dolorosa comiada; y jo, no sabent lo que'm feya, vaig cridar: «¡Adeu, Layeta meva, fins al Cel!»

Aquí torná á descansar lo religiós, conmogut y cayentli las llágrimas. L'Enrich estava esperant ab atenció lo qu'ell diria; lo senyor Francesch ja s'ha-

(1) La narració del religiós no es, com algú podria creure ab fonsament, fora de lo vera-semlant; ans be, en sa part essencial, es rigorosament lo que un frare caputxi contá de sa vida á personas de la familia del autor, éssent estas molt joves.

A SOL POST, COMPOSICIÓ DE J. PAHISSA

via oblidat enterament de sas caborias; la senyora Pepa y sa criada tenian d'aixugarse'ls ulls, y la sensible Rosó, ab tota la tendressa d'una bona amiga, exclamà:

—¡Pobre pare Arcàngel!

—Sí, noya, sí—va respondre aquest.—Deu vulla que may vos hi trobeu vosaltres.

L'Enrich abaixà'l cap y's tornà roig al sentir las paraulas del frare, després, refentse, preguntà ab interès:

—¿Y després de axò?

—Mira, ja ho veus—contestà'l preguntat mostrant l'hàbit.—Ella y jo férem los vots; nos ho haviam promès, y á Deu teniam de cumplirho.

—¿Y que hi van dir los pares de vostè y d'ella? —saltà'l senyor Francesch.

—Fou contra la voluntat de tots ells; mes no podia ser altra cosa, fins en axò haguérem de desobe-hirlos.

Per çò, fills meus—diguè dirigintse ab la vista á la Rosó, la criada y l'Enrich — vosaltres, que sou joves, prengau experiència, no agafeu aficions sens més ni més, espereu que vostres pares vos ho digan, qu'ells saben millor lo que'ns convè, y axís no tindreu de plorar com vaig fer jo, que encara tinch la gran sort de viure resignat, esperant veure á ma casta amiga en la Benaventuransa.

Vaja, qu'es tart—afegí—y tinch d'anarmen. De lo que vos he dit, no'n parreu, perque, fins á cert punt, no es del cas que tothom sapia aquestas cosas; vosaltres ja es diferent; per mí sou com parentela, y no'n pensareu mal ni'n fareu burla... Anem; Deu vos donga bona nit, y d'aquí á més veure.

—Igualment; estiga hò —respongueren tots al plegat y besantli la mà's joves.

—¡Ah! Escolta, Enriquet—feu lo pare Arcàngel girantse.—Lo día que vajas á casa Piguillem, digas als senyors que sò fora y no m'ha vagat de visitarlos avans. Fesho, perque, segons com, haurè de quedar-me per algun poble á fer la quaresma, y si no'ls diguè res, potser ells s'agraviarian.

—Estiga descansat, que ho faré axís mateix—li assegurà'l minyò.

Y, ficantse la caputxa y saludant altre cop, lo pare Arcàngel va surtir.

(Seguirá)

ANTONI CARETA Y VIDAL

UN CAPITOL INEDIT

D'HISTORIA SARDENYESA

Castell Aragonès marca'l final de la dominació dels rebels d'Arborea en la isla sardanesa: tanca també los darrers esforços que'l heroisme aragonès realisà en aquella terra, abans que malmenadas unions espanyolas anessen á destruirhi los generosos efectes de nostras iniciativas nacionals. Per axò vull recullir aquí, com piados recort, las memorias de gestas que no han sigut encara escritas.

Tothom que estudia l'història de la dominació catalana á Sardenya, coneix la extensió de las rebelions arborenses, que per un moment amenassaren nostra ocupació de la hermosa isla germana. Una dona afanyosa d'ambició, Leonor d'Arborea, creya representar las antigas institucions nacionals ó sían los poders feudataris que vers la època milenaria treballament vivían combatuts per tota mena d'ambicions. Sas revoltes desde la vila de Oristá, sos desastres y sos procesos, son capítols coneguts de l'història sardanesa; mes no ho son tant los fets que ocorregueren després de sa mort, avinguda en l'any 1404, fins que un bastart de Brancalleó Doria, marit de Leonor, rendí á las armas catalanas Castell Aragonès darrer baluart de sa forsa en la isla.

La desaparició de Leonor d'Arborea semblava deure portar un cop final á las lluytas intestinas que assolavan lo centre de la isla. Axís fou en efecte, y tal succehí durant alguns anys; més quedavan al Nort elements poderosos de rebelió que pertenyían

á la mateixa familia dels Dorias y que devían alsar de nou lo pendó de la revolta en lo moment que trobessen més propici.

Un fill del marit de Leonor, anomenat Nicolau Doria, fou reconegut per lo monarca aragonès com comte de Montlleó y senyor de Castell Genovès, que axís llavors s'anomenava encara. Grave falta política cometé lo rey catalá, puix eix acte de debilitat devía necessariament traduhirse ab una nova insurrecció. Nicolau Doria no era guerrer: en sa juvenesa aná á cursar lo estudi de lleys á la península italiana, de ahont voltava ab son germá Andreu ple lo cap ab la ilusió de ressuscitar las antigas previsions de la casa de Arborea al trono de Sardenya.

No li faltava per axò la forsa material. Possehía duas fortaleras que penjadas com nius d'aligas al cim de la serra, eran tingudas per baluards inexpugnables. Tenía, ademés, la devoció fervorosa dels habitants del marquesat de Oristá y del comtat de Gociano, envers la familia que consideravan com á sa senyora natural. Y finalment lo mateix Andreu havia anat á implorar lo auxili de la República Genovesa, llavors, com dos sigles abans, enemiga declarada de la terra catalana.

Acoblats tots exos elements, cregué Nicolau Doria poder axecar ab èxit l'estandart de la insurrecció, que al crit de *fora Aragó* clavá primer als murs del castell de Montlleó. Tal ocorria l'any 1434. Governava llavors lo nort de la isla lo capitá Jaume de Besora, qui ab sos soldats y las gents de guerra que tragué de Sásser, l'Alguer y Bosa, s'apressurá á fer circoscriure la rebelió abans que s'extingués per tot lo país, tancant los sublevats en los castells de Montlleó y Bonvehí. Al any següent posava siti á dits castells logrant rendirlos ab poch esforços. L'armada genovesa que havia sortit en auxili dels rebels, fou també destrossada y feta presonera per las naus catalanas.

Llavors Nicolau Doria aná á tancar-se á Castell Genovès, decidit á resistir fins al darrer esforç á las armas de Aragó. Fàcil li era portar á cap la empresa, encara que no tingués cap esperança de èxit y que aviat ó tart se vegés obligat á abandonar-la. Protegit per las escarpadas rocas que forman lo millor natural mur de defensa, y tenint á la vista la isla de Còrcega, llavors genovesa, de la qual sols los separava lo estret de Bonifaci que'ls barcos lleugers atravesavan en una nit pera portarli auxili, bé podia Nicolau Doria éxtremar la resistència, ab la única perspectiva de mantindre l'estat anárquich de Sardenya que sos antecessors tant havían fomentat. Y fins fent acte de soberá, publicá lo 2 de Juliol de 1435 unas ordenansas del port escritas en llengua sarda, y maná fondre moneda ab son propi nom y l'escut de la sua casa.

Fou més llarga la defensa, y costá més la rendició de Castell Genovès. Lo rey de Aragó Alfons V, entretingut en sos governs de Italia, tenía casi sempre abandonada á mans de sa muller María de Castella la sort dels realms de Aragó, dels que sempre formá part integrant l'isla de Sardenya. Per tal motiu al conèixer lo monarca la resistència oposta á sa autoritat per Nicolau Doria, se limitá, l'any 1438, á expedir una carta de donació de la plassa rebel á favor de Francesch Gilibert Centelles, ab la obligació de conquerirla en lo terme de un any. Francesch Gilibert, també conegut per lo nom de Ramón de Riusech, era senyor de la baronía d'Osilo, y per tant disposava de gent armada, que no fou suficient pera portar á cap la empresa. Després d'alguns mesos de hostilitats, que més semblavan lluytas de bandolers que guerras regulars, los dos partits firmaren una tregua de sis mesos,

Aubest pacte, enterament desconegut per la història, forma una de las páginas més brillants de la dominació catalana en la isla sardanesa, y si no fossen tan llargas, de bon grat transcriuria per enter totas las cláusulas, qual original se conserva en la colecció diplomática del Ministeri d'Estat á

Madrid. Los plenipotenciariis rebels son los matexos Nicolau y Andreu Doria, junt ab Gregori Manchoso, en nom de la comissaría de Castell Genovès; y en nom del rey pactan Serafí de Montanyans, llochinent de Virrey de Sardenya, y Joan Pardo de la Casta, governador del cap de Logudor. La part més notable del tractat de tregua estableix lo mútuo respecte á las personas y propietats de las duas parts beligerants, lo perdó de totas las injurias, la llibertat de comerciar y abastir lo castell rebel y'ls llochs de sos voltants. Més important es la cláusula que estableix los greuges dels contractants, y la manera com deurán satisfere. De la vila de Osilo fou portat violentment un remat d'ovellas; de la vila de Bangios, un remat de porchs; á Longosardo hi há quatre homes presos: á Castell Genovès tenen en esclavitut á alguns habitants del Alguer. Tots exos danys deuen ésser reparats ab justicia, per lo qual s'inserta la següent disposició que, per volta primera en lo món, estableix l'arbitratje. Diu textualment axís en l'original sardenyès:

... ipsos stos messer Nic.º et messer Andria pretendent cussas turri et cussas levadas esser debidamente apresidas per certas raxones et caxiones per ipsos alegadoras, et que in defessa dessa raxione ipsos plus et megius supra çio poderent arghuire, si deppiat elegere infra unu messe proximo continuamente seguente duos homines, çio est unu per parte sos quales, sos quales deppiant elegere per comuni electioni de ambos unu ateru homini per migiano, sos quales tutos tres electos et diputados per albitros possant et deppiant infra ateros duos messes continue seguintes albitrare, diclarare, et sententiare supras sas dictas aprensiones et preda dessas dictas turre et cossas inclusivamente et finalmente senza atera prorogacione alchuna, ad sa ditha racioni, indicamentu et sentencia de sos quales tres albitros et juighes over magiori parte de cussos çiaschaduno dessas dictas partes deppiat istare, parere et hobedire senza contradicione nec atera alegacione alchuna; sos quales arbitros gassisuno per parte comente et ipsum ateru terzu siant homines et persones demorantes in sa presente insula, et que cussos et per difectu dessa presencia de cussos niuna dessas partes pozat alegare justu impedimentu de non poder esser ad sa decissa dessa dicta differencia nec deliberacione de cussa riservada que su homini que electu esseret mortè bi causaret et si per auctura malicia de alchuna dessas partes o per atera indenistade acharidet sa decissu et dicharatione infra sos dictos bator meses non esserent decissa o declarada, sos oficiales reales et personas a quie sos dictos danos sunt dados pozant et li siat licitu ussare inde sa justicia et raxonis issoro avanti de qualunqua foru et maggestadu; in stu messer Nicolosu et benes suos si pozant astringher et cloupire ad mendia dessas dictos danos et injurias per cussos expectante et que per issos non si pozant alegare taciaturndade de passar in causa juigada per raxoni dessas presentes treghuas et induxias.

Acababa exa tregua, Alfons d'Aragó's vegé de nou ab la necessitat d'abatre lo castell rebelat á sa autoritat. Mes altre cop cometé l'erro de confiar tal empresa á las forsas particulars de la isla sardanesa, si bé exa volta delegá sos poders á la ciutat de Sásser, que sens dupte ab nous actes de devoció volía ferse olvidar sas antigas veleitats genovesas. Desde Cápua, á 7 de Mars de 1440, doná'l monarca aragonès lliure guidatich á quants fugiren del cap de Logudor, pera que poguessen tornar á llurs terras; y al any següent, ó sia en lo 2 d'Agost de 1441, expedí una famosa carta real autorisant á Francesch Saba, Esteve Fara y Gonari Gambella, pera que poguessen conquistar á Castell Genovès, pera la ciutat de Sásser.

Inútil fou eix propòsit. Era massa forta la altiva torre del cap oriental de la isla, y podia resistir sens gran pena á tot esforç que no fós lo de las matexas armas reals de Catalunya. Alguns anys trigá á compèndrerho axís nostre monarca, que seguint son sistema de descuydar á Aragó per Italia, dexá á Nicolau Doria en son castell fins al any 1448. Llavors intentá contra ell un suprem esforç, que coroná l'èxit: caygueren los murs de las torres rebels, se rendiren sos defensors, y pera que ni recort quedés de tal fet en la història, se desmantelaren las

fortificacions, y'l mateix nom de la vila, Castell Genovès, fou canviat per lo de Castell Aragonès.

Nicolau Doria desaparegué, sens que haje quedat d'ell més memoria. Probablement pogué embarcarse cap á Còrcega, y passar desde allí al continent italiá, ó potser á la mateixa Gènova, que va oferirli son auxili en los días de sa millor fortuna y que devía abandonar-lo á sa desgracia, quan lo tornava á veure humiliat, vensut y pobre.

Las grans trahicions de la historia no han tingut may altre preu.

EDUART TODA

* * *

Diu que Deu va crida' un día
la Poesía y l' Amor,
y'ls va dir:—Pe'l be dels homes,
anèusen plegats al món.

Tu, Amor, de goig embriágals,
ómpels lo cor de passió;
y ab tes ales, Poesía,
prívals de caure pe'l llot.—

Vida meva, entre mos brassos
vina, vínahi sense por:
quan sentirá, que t'estrenyen
será per volar tots dos.

F. MATHEU

LO TIMBAL DEL BRUCH

(Continuació) *

Lo número ja citat de la *Gaceta militar y política de Cataluña*, corresponent al 2 de Setembre del any 1808, ahont hi há la explicació d'exa batalla, no parla ni dels manresans ni dels igualadins. Veús'aquí lo que diu: «El General Schwartz llegó al Bruch, atravésó el camino real dirigiéndose á Casa Massana; antes de llegar á dicha casa, algunos somatenes que con unos pocos soldados se habían emboscado, les hicieron un fuego vivísimo, tanto más acertado cuanto se les disparaba por detrás de unos matorrales cuasi á boca de jarro, lo que sorprendió mucho al enemigo, que no veía quien le disparaba. Acabadas ya las municiones, se retiraban dichos somatenes y soldados, cuando encontraron unos 100 hombres de la villa de Sampedor, que llegaban con un tambor y seis cargas de cartuchos. Apenas oyeron los franceses el ruido de la caja de los de Sampedor, que, creyendo venía tropa de línea, se entregaron á la más vergonzosa fuga.» Se m'ha facilitat copia d'una carta, escrita per lo Sr. Rector del Bruch, Rnt. Llorens Coll, lo día 21 de Janer del any 1881, y qual original consta en lo arxiu de la confraria del Sant Crist d'Igualada, que'm sembla dona molta llum per la resolució d'aqueix interessant problema. Diu en substancia aqueixa carta, que en lo arxiu de la parroquia del Bruch, hi há les partides de defunció de nou individus morts en aquella batalla del Bruch, cinch d'ells naturals y habitants del Bruch, dos d'Igualada, un de Mediona y l'altre de Piera. Assegura además en exa carta eix Sr. Rector, que'ls vells del Bruch, y entre ells testimonis de vista, li han dit que'l foch lo comensaren los matexos habitants del Bruch.

Però en fi, per no allargarme massa, tinch de dir que fossen los del Bruch desde les cases estant, ó desde fóra, però á la vora de les matexes; fossen los del Bruch acompanyats d'altres dels pobles vehins, y potser y crech qu'es lo més probable ab

alguns també dels més decidits y animosos dels sometents de Manresa y d'Igualada, y fins potser d'altres pobles, lo cert es que tots plegats aquells primers catalans que donaren lo primer Deu vosguart al exèrcit francès, segons testimoni unánim de tots los que s'ocupan d'aqueix fet, eran poch en número, mal armats, y després de les primeres descargues se vegeren obligats á recular.

La mateixa relació del Manresá Carrió publicada en lo diari l'*Antorxa Manresana* l'any 1859, y reproduhida més tart per lo Sr. Miró en los articlès ja citats de la ILUSTRACIÓ CATALANA, si bé passa per alt aqueix fet de la reculada dels primers sometents, no fent tampoch gens ni mica de mèrit del cèlebre timbaler, explicant aqueixa gloriosa jornada com si hagués sigut portada á cap exclusivament pe'ls manresans, que diu que varen marxarhi cap al Bruch en número d'uns mil hòmens, y axò que, segons unánim parer de tots los historiadors, tots los sometents plegats no passavan d'uns tres cents; diu n'obstant exes paraules: «Les armes que teníam de foch foren disset, y la mitat armes de cassar, que la mitat no alcansavan la bala d'una unsa; les municions les vas portar á la má, com aquells que portan la beguda per esmorsar en una font.» Y ab un dels documents que citan ab preferencia los igualadins, llegim també exes altres paraules: «Se reune el somaten en el templo, y tomando la bandera del Santo Cristo, salen por la plaza de Santa María (hoy del Bruch), forman en la plaza del Blat desde donde *mal armados* se dirigen con entusiastas cantares al Bruch.» Continuant, donchs, la relació, hem de dir que eran poch en número y mal armats aquells braus catalans que esperavan al enemich amagats en un espès bosch de pins, que hi havia aleshores á la vora de lés cases del Bruch de dalt, y en lo indret ahont se topan los camins de Barcelona ab los de Manresa y Lleyda. La vanguardia enemiga que's componía de caballería de coracers, anava pujant sense por de cap sorpresa, quan de sobte va sentirse dessobre seu una forta descarga que va tirar molts d'ells á l'eternitat. No cal dir si devían espantarse los francesos, sobre tot no comprenent d'ahont havían exit aquells tiros tan ceters, que fins foradavan les seves espesses corasses, per rahó de la forma cónica d'aquelles bales improvisades, fetes á correuyta de les barres de ferro de les cortines dels balcones. Passats los primers moments de la sorpresa, y fentse cárrech lo General Schwartz de la posició dels sometents amagats en aquelles boscuries, va ordenar que un batalló de cassadors ajudés á la seva vanguardia, y aleshores los nostres se vegeren obligats á dispersarse y á recular los uns cap al cantó d'Igualada (y devían ésser los igualadins, los del Bruch y dels pobles vehins) y'ls altres, los manresans y dels pobles vehins de Manresa, cap al cantó d'aqueixa ciutat. Lo General Schwartz, en comptes d'aprofitarse d'aquella victoria momentánea, procurant sortir tot seguit d'aquell mal pas, refiat del èxit y suposant que no tenia ja res que témer d'aquells *brigants* que fugían, va disposar que'l cós del exèrcit fes alto en lo Bruch, menjant lo ranxo á retaguardia; mentres la seva vanguardia ab l'ajuda d'aquell batalló de cassadors, acabaria de dispersarlos, perseguint sobre tot als que havían fugit pe'l cantó de Manresa. Aquells sometents perseguits, en sent á Casa Massana se varen aturar, volent fer cara altra volta al enemich, però com que no tenían municions, eran molt pochets, y la seva posició molt descoberta, se vegeren altra volta obligats á recular, y aleshores en aquells moments tan crítichs, la Divina Providencia, que vetllava pe'ls catalans, y en los seus inexcrutables decrets havia determinat coronals de gloria en aquell día memorable, allá en aquells turons del Bruch, va disposar que s'escaygués d'arribarhi allá dalt lo sometent de nostra Vila, topantse aquells sometents fugitius, ab aquell centenar de braus sampedorens ben armats, resolts y animosos, capita-

nejats per l'intrèpit Joseph Vinyes y per nostre Isidro Llussá, lo celebèrrim timbaler del Bruch. Y aleshores sí, aleshores sí, que's pot ben dir propiament que va comensarse aquella lluyta, que apar una de les gestes dels Hèrculs y Titans de nostres faules. Va ser joch de poques taules, so dit. Res de consells de guerra, ni d'ordres ni precaucions militars. Un crit general de muyra el gabaig, l'enemich de Deu y de la Pátria, y válgans Sant Jordi y la Verge, la Verge de Montserrat, un baylet de uns disset anys que's posa á tocar un timbal, animant ab los seus sons aquells braus de cor de ferro y de pit de bronzo, un toch continuat, viu y enèrgich de máta-degolla, y ¡viva Deu! si s'en devía fer de feyna, com devían obrir y despedassar los robustos pits dels fills del Sena aquelles destrals avesades á tallar pins y roures, com devían segar arreu, arreu, los caps enemichs aquelles mans que tans n'havían segat de camps de blat y d'ordi! Ay bon Deu, pobres francesos! pobres fills molts d'ells de mares ben catòliques, pobres fills tots ells d'aquella pátria de Sant Lluís, que havent girat les espatlles á Deu Nostre Senyor sent la primera nació de declarar oficialment la guerra á Cristo, comensava á sentir sobres les seves espatlles la má fexuga y pesanta del Deu de les venjansas!

ANTON VILA, PBRE.

(Seguirá)

EXCURSIONS PER SABADELL

Lo Banch.—Andal Viver.—Fábricas de Masagué y Creus, Folch, Gorina y Griera, Gari-Montllor-Ribot, Joseph Valls y Feliu Pla.—Gèneros notables.—Descans entre palmeras.—Lo tint d'estam de Amade y Comp.²—Bigorra y Brullet.—E-barjó literari.—Novetats de gust anglés del senyor Crehueras.—Algunas paraulas sobre asociaciones cooperativas ó l'estat del treballador á Sabadell.—Visita al Centre catalá —Jofre lo Pelós.—Aplechs de poesias.

Parèm per una estona nostra ressenya d'industria per dedicar un recort al Banch de Sabadell, que, com qui diu criat ab la sava de la producció sabadellenca, per l'esfors exclusiu de sos representants, desde lo capitalista, fins al obrer, sens cap ingerencia de fóra, sens cap especulació bursátil y prescindint per complert de las contingencias de la cotisació que tan influhexen en la accidentada existencia d'altres establiments bancaris, ve á ser un dels puntals més fermes d'aquest centre industrial, actuant ensemps com á agent de crèdit y de cambi y com á veritable empresa mercantil.

Tinch á la vista la memoria llegida en la Junta general del 17 de Febrer de 1889, que correspon al séptim exercici social, y d'aquest ne resulta lo següent resúmen total en concepte d'entradas y sortidas:

Caxa..	25.382,996'23	pessetas.
Comptes corrents.	26.333,361'69	»
Efectes de giro.	39.182,259'78	»
Llanas.	4.358,405'68	»
Imposicions.	2.302,223,02	»

Aquests números tenen una eloqüencia extraordinaria, tractantse d'un Banch que, fundat en las condiciones anotadas, no té més que vuyt anys d'existencia.

«Mentrestant sa marxa segueix pròspera y florent—diu D. Andal Viver en un notable article que publicá *La Ilustración Sabadellense*—axamplant sa esfera d'acció y adquirint cada día novas y valiosas relacions ab notoria ventatja pera aquesta localitat, que en ella refluheix naturalment l'aument de riquesa determinada per lo augment de circulació.»

«Tot just nascuda la societat, ja ha arrelat ben fondo en nostra pátria, escapantse intacta de la espantosa crisis que ha enfonzat tantas altrás societats de crèdit, y posant axís en ridicul á las malastrugas profecías que la idea de la creació de nostre Banch inspirá á algunas rudimentarias inteligencias.»

Lo hermós edifici que'l Banch ocupa, propietat del gremi de fabricants, fou construít baix los plans y direcció del distingit enginyer industrial don Arcís Nunell. En un de nostres números passats ja'n publicárem un bonich dibuix calcat sobre un croquis del reputat pintor sabadellench D. Ramon Quer.

Y ja que hem citat lo nom de nostre respectable company D. Andal Viver, tenedor de llibres del Banch de Sabadell, just es fer menció també de son important llibre «El Banco de España,» considerat en sí mateix y en sas relacions ab l'Estat y la cir-

* Véjanse 'ls últims números de l'any passat.

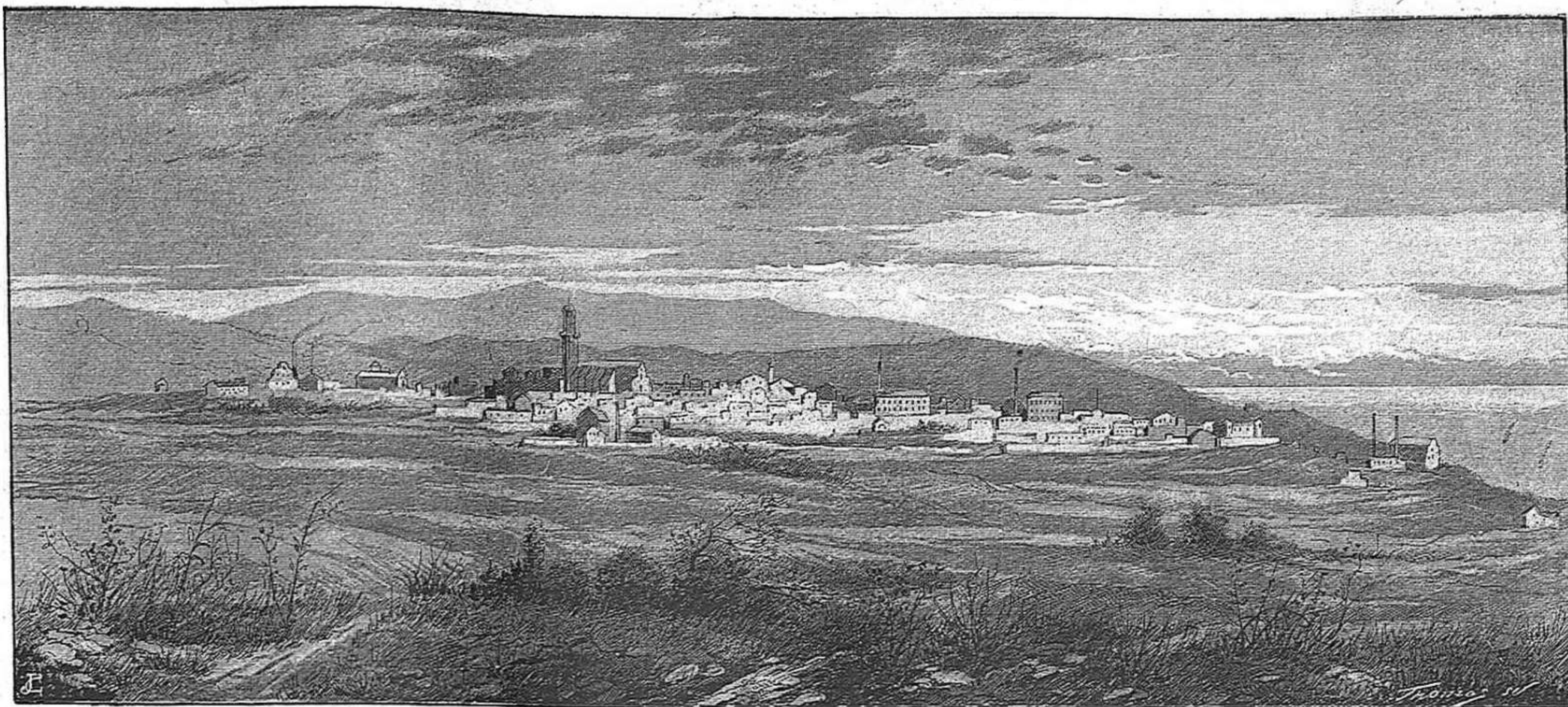

LA EMPERATRIU AUGUSTA, D'ALEMANYA, † LO DÍA 7 D'AQUEST MES

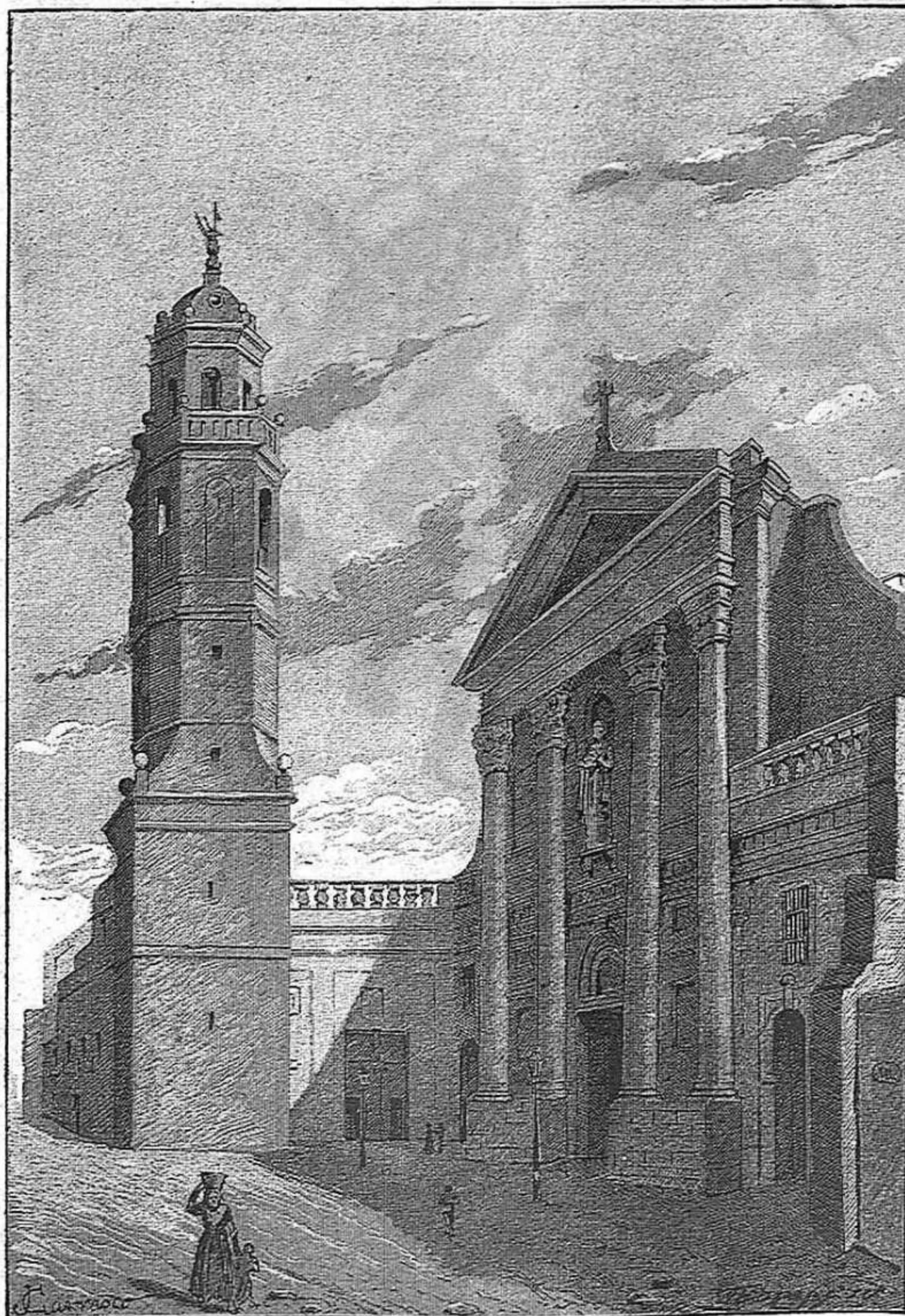

BELGICA.—L'INCENDI DEL PALAU REAL DE LAEKEN, PROP DE BRUSSELAS, Á LA MATINADA DE CAP-D'ANY

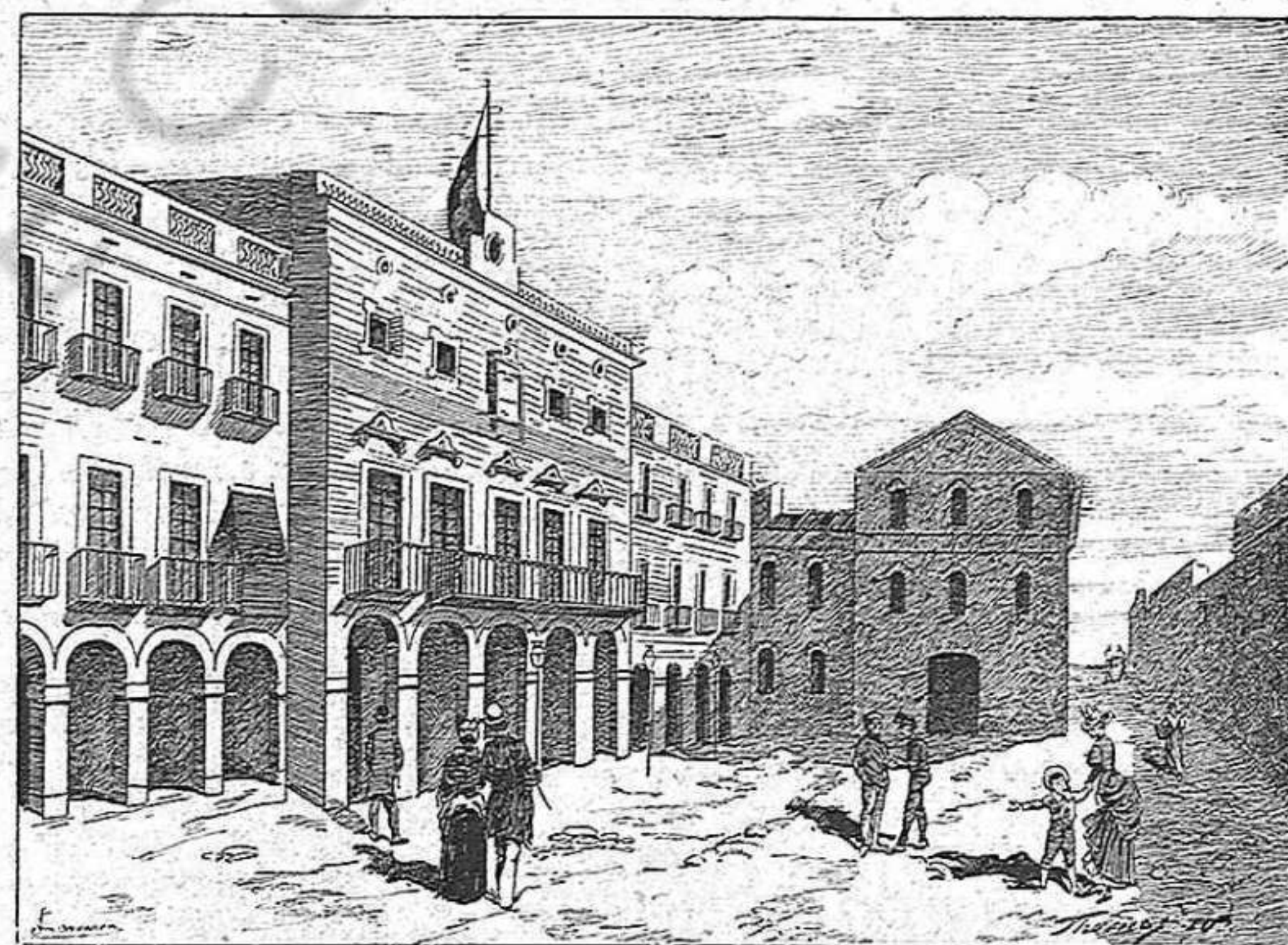
VILANOVA, DIBUXOS DE J. CARRASCO

Vista general, desde'l molí de vent

La Parroquia

Las Casas Consistorials

La iglesia del Hospital

culació monetaria del país,» obra interessantíssima, en que'l senyor Viver se fa conèixer com a fondo conexedor de la matèria i com a expertíssim explorador dels laberint de la administració i dels problemes de la Banca.

* * *

Vaig continuar ma excursió per las fàbricas saludant al senyor *Molins*, actual president del gremi i quals gèneros son tan coneguts com celebrats; entrí tot seguit á la de *D. Joseph Masagué y Creus*, que es també de las principals, y en ella m'hi cridaren singularment la atenció unas pessas que serxexen tant sols d'una cara, però de qualitat molt superior per la riquesa de la llana y la finura y resistencia del textit, demostrant ab ellas lo senyor Masagué y Creus, sas especials aptituts per la fabricació.

En la de *D. Joan Folch*, fabricant molt conegut y actiu, que comensant modestament ha arribat á figurar entre'ls més renomats de sa classe, vaig admirarhi una varietat en novetats molt notable, tant en los gèneros superiors com en los més usuals, pera Espanya y América.

Vaig admirar igualment los panyos y novetats de la antiga y acreditada casa *Gorina y Griera*, á tot arreu molt coneguda, y tot seguit vaig delectarme examinant lo rich mostruari dels *Fills de M. Planas*, que fabrican panyos y novetats pera pantalons, sent també dels més antichs y acreditats de Sabadell.

En gèneros pera pantalons y trajos s'hi distingeix també la casa *M. Garí-Montllor-Ribot*, que ha acreditat molts vegadas son gust y sa competència. Després vaig visitar la fàbrica de tapabocas, mocadors y altres articles de senyor y senyora, de *D. Joseph Valls*, casa que ja conexia ventatjosament per lo que'ls magatzemistas ne diuhèn alta novetat en los gèneros, y tot seguit, tornant cap á la Rambla, vaig passar una agradable estona en la acreditada casa de *Feliu Pla*, de panyos y novetats. Lo senyor Pla's distingeix especialment per la varietat y elegancia de sas classes de preu mitx, dels que'n té extraordinaria demanadissa.

* * *

Anant á reposar una estona de mas excursions á la masia d'un conegut industrial, vaig veure son jardí y ample galeria tan ben provehida de plantas y arbres com los de la més ben cuydada torre de Barcelona. M'encantá, sobre tot, una nombrosa collecció de palmeras petites, de tan bonicas y variadas formas, que'm vaig afanyar á preguntar tot seguit d'ahont procedían.

—Las he adquirít,—me respongué—en un establiment de Barcelona dels més antichs y acreditats en Arboricultura y Floricultura, lo de la *Viuda y Fill de Domingo Aldrufeu*.

—¡Ah! ¡Si! en la Gran-Vía, una mica més enllá del jardí de Sant Joan,—vaig afegir.—Es un establiment per tot arreu molt conegut, tant per la riquesa de sas colleccions de plantas y arbres, com per sa competència en lo conreu.

Inmediatament vaig anar á veure lo tint d'estam en lo reputat establiment especial dels *Senyors Amade y Companyia*. Las operacions pera obtenirlo son dignas d'atenció. Los senyors Amade y Companyia efectuan lo tint del estam pentinat en bobinas de llana en floca, en madexas y pessas. Pera tot axó comptan ab elements que representan un avens molt notable; figurant entre ells una caldera multitubular de 150 cavalls, construhida en los tallers de la Maquinista Terrestre y Marítima. Dividixen son treball en tres seccions: la primera compren lo tint del estam en bobinas y madexas, la segona lo de la llana en floca, y la tercera lo de las pessas. Entre sos aparells més notables hi vegí un hidro-extractor y duas máquinas de sistema privilegiat, que donan un resultat molt bo, pera tenyir mecánicamente en bobina. A la nit lo establiment dels Senyors Amade y Companyia ofereix bonich aspecte per trobarse totas sas seccions espléndidament iluminadas ab llum eléctrica.

Després tinguí ocasió de trobar-me en una casa molt coneguda dels fabricants per son crèdit en las primeras materias pera la industria llanera. Me referexo á la dels *Senyors Bigorra y Brullet* que's distingixen especialment per sas llanas regeneradas.

* * *

En la Rambla, á casa de *D. Pere Crehueras*, un dels fabricants més considerats de Sabadell, y que,

entre los notables gèneros que elabora, brilla principalment per sas novetats de gust anglès; me invitaren á recitar algunas de mas traduccions en vers castellá de poesias catalanas d'en Balaguer. Los hi llegí *La noya blanca, La cara y la creu y La Pubilla de Riudoms* que en ma traducció porta'l títol de *La Novia*, y tot seguit, alternant ab aquest esbarjo literari, parlárem sobre costums ab sa amable familia y de la constitució de las associacions obreras.

—Ja ha vist vosté lo bé que hi viuhen los obrers aquí á Sabadell,—me deya 'l senyor Crehueras.—Molts d'ells guanyan lo que ja pendrían tenirho segur molts senyorets de las grans ciutats pera que'ls lluhís més la levita; viuhen en casas espayosas é higiènicas, la major part d'ellas ab jardí, y al cap d'uns quants anys poden tenir estalviada una cantitat suficient pera fer cara á qualsevulla contrarietat de la vida. Axís se veu molt sovint que's fassan propietaris, comprant la seva caseta.

—A més,—vaig afegir jo—de que, segons crech, disfrutan dels beneficis de ben organizadas associacions cooperativas.

—Axís es. N'hi há una que nasqué del «Centre federal» y que no tant sols á sos socis los hi ven més barato tot lo que gastan pera menjar, beure y fer foch, sinó que reparteix á prorata entre ells lo 10 per cent del import de las vendas.

—Axó es assombrós y envejable,—vaig dir,—y únicament es explicable per las reconegudas virtut y eficacia del esperit d'associació.

* * *

Ab en Campmany anárem després al *Centre catalá*, que tan dignament presideix, á correspondre á las atencions de estimables companys, á saludar lo sagrat penó en que hi campejan las barras catalanas, magníficament brodat, gracias al patriótic entusiasmo de las hermosas noyas de Sabadell, y á traurem lo sombrero devant del retrato d'En Jofre lo Pelós, quadro al oli de admirable propietat en la cara, en lo trajo y en la posa.

Sento molt no recordar lo nom del inspirat artista, son autor, més sia qui's vulla, declaro que fou veritablement afortunat en la evocació d'aquella figura llegendaria. Pot ser lo compte Jofre no era d'aquella manera, però segurament s'assembla molt al que tenim en la imaginació des que conexem sas gestas.

Entre altres valiosos elements lo «Centre catalá» compta ab una bona biblioteca en la que hi figuran, en primer lloch, *Aplechs* de poesias escullidas de diferents autors y que en Campmany va publicant en nostre estimat colega *Lo Catalanista*.

L. GARCÍA DEL REAL

LA TORRA DE MADELOCH

AL MOLT HONRAT SENYOR DON JUSTÍ PÉPRATX

Al viatjer anant de Perpinyá á Espanya pe'l camí de ferro, li crida l'atenció veure, sobre las crestas de las Albéras, duas altívolas torras, Madeloch y la Massana. Espiadas de vora mar, semblan aprop; ¡si se proba d'hi pujar, es altra cosa, puix figuris un cingle enlayrat d'uns 300 metres d'alsaria, tot penyas, tot barranchs, y la torra quillada á pich! Donchs, ne cal torns y contors, per arribar al peu del cingle y després anarhi al cim!

Al sortir de Port-Vendres, á las quatre del matí, tot es silenciós; la mar, l'ayré sembla que dormin també; sols vigilan los fanalets de color dels molls, lo fanal de Port-Vendres (aixecat sobre'l serrat de 220 metres que forma lo cap Béar) y á dalt, com pastor y ramat gegantiu escampat per l'espai, la lluna rodejada d'estelas. Tot pujant las alturas escalonadas de la montanya se veu lo castell de Sant-Elme, se passa per demunt del túnel del ferro-carril, la mar pareix més estesa, una dolsa claror es pertot espanyida. Eix conjunt de bellesas de la naturalesa desperta l'anima y fa quedarse contemplatiu.

Mes á mida que s'atravessa riberals y colladas, l'ayre se torna més fresch, lo vent bufa més fort, y al coll de Mulló, gorra de pel, botas y pal punxerut fan pas gota nosa; cuydado s'ha de tenir, per no deixarse endur per una rufaca y anar á petar á baix del precipici.

Los fanals s'atudan, axís com las estelas van s'aclarint; l'alba ja vé; allá, ben allá, punteja un foch rogench; lo sol, lo gran vivificador de tot lo que's mou y viu, no-triga á surtir, á jitar de tot ban colors vermellencas, y dexar veure un estès panorama. A copia de caminar y serpentejar al entorn del cingle de Madeloch, s'arriba á la torra.

Té, la torra de Madeloch, una forma ben regular; mideix uns 15 metres de contorn y 20 d'alsada; es de pedra picada, de parets groxudas foradadas, d'esquerdas llarguerudas; es coronada, al cim, per una renglera de grossas pedras.

D'aqueix atalaya, (668 metres) ¡quín punt de vista més bell! A l'esquerra del horitzó, las altivas Corberas; á baix, la verdejanta planura del Rosselló, ab son escampill de pobles; al llevant, la mar blava é inmensa, que dexa un ribet escumós á tot lo llarch del estany de Sant Cipriá, del sorral d'Argelès, dels ports de Colliure, Port-Vendres, y de las platjas de Paulilles, las Elmes y Banyuls; darrera, los últims estrebs del Pirineu, serras á pèrdua de vista, penyateras y boscos d'un aspecte del tot salvatge (hi solan anar los cassayres més atrevits del pays). Fa venir fretat, espigar á baix, hont hi há no més esquerpas fondaladas y timbaus. Lo vent enrabiat que hi bufa y que vos regiraría com un full de paper, mostra lo que deu ésser una tempestat per aquellas alturas. ¡Còm hi xiulan los quatre ayres del cel! Quan fá un temporal de vent, se diu á Rosselló que son las bruxas de Canigó que ballan la serdana; tant de bó com algunas se deuen haver esgarriat cap á la Massana y Madeloch. També diré, sapiguent lo que ne costa: aneu pas á Madeloch, de nits y passat l'istiuhet de Sant Martí.

La gent que axecava torras com la de Madeloch era ferrenya y referrenya. ¡Quíns treballs pera bastir aquexas parets, á n'exa alsada, havent d'anar per camins de cabra, á tota vora de precipicis espantosos! Sols parlant de cosas del temps dels Moros s'hi pot pensar.

«En cada cap de puig dels que rodejan
»la plana de Ruscino, hi há una torra,
»una torra gentil que al cel arriba
»per abastar l'estrella ab que s'enjoya.»

diu Mossen Jascinto Verdaguier, ab sa poética concepció de la naturalesa (*Canigó*, Cant II). Sería de reproduhir aquí tot lo Cant V, hont

«Lo comte Tallaferró ja veu sas naus
»lluhint la mitja-lluna damunt dels pals,
»astre de mal auguri per nostres Camps,
»y exclama ab ulls encesos y braços alts:
»—Bon Deu! s'han fet pe'l moro ports catalans?
»Lo comte Tallaferró, timbes avall
»devalla com lo núvol del temporal,
»prenyat de pedregades, de trons y llamps.»

¡Quína mes enèrgica inspiració!

Altre poeta, en Francesch Márteau, dirá d'un modo tot senzill, dins la *Perla de la Montanya*:

«Las torres d'aquellas serras
»al cap altiu,
»que servían dins las guerras
»per llur foch viu,
»al cap altiu.»

Afegirém, ab Joan de Gazanyola (*Historia del Rosselló*):

«Desde aquexas torras, uns pochs homens, decidits y provehits de queviures, podían resistir alguns días á las bandas de piratas, donar per medi de senyals convinguts, avis de llur apropa ó de llur fugida, y cridar si era convenient á la gent que s'havía retirat á montanya.»

Cadascú que ha pujat á Madeloch ha posat lo seu nom sobre la porta de la torra; jo hi som afegit:

JULI DELPONT

Port-Vendres, 10 de Novembre de 1889

REVISTA DE TEATRES

¡Gayarre ha mort! Comenzo la revista d'any nou assentant aquesta dolorosa nova, qu'ella sola enclou tot un volúm de consideracions, avuy per avuy perfectament inútils. La pérdida es tan sensible pera l'art y pera'ls seus admiradors, que crech fora de lloch extendrem aquí en detalls que, per altra part, deuen ésser prou y massa coneguts dels lectors de LA ILUSTRACION. Las ovacions continuadas, son privilegiat órgano vocal, l'éxtassis que produhía ab sos cants, tot, tot ha fugit pera no tornar. ¡Descansi en pau l'artista escullit!

Aquesta desgrasia, unida á la invasió que nostra ciutat ha sofert de la *grippe*, fan que mas apuntacions d'aquesta quinzena prengan un tó de tristeza que m'havía fet vacilar en suprimir la revista d'aquest número, per la escassés de novetats, que, si no recuerdo mal, s'enclouhen en una tan sols: l'estreno de *Messalina* en lo Gran Teatre del Liceo.

Los demás teatres, si no han tancat sas portas, han vist días y más días sas localitats desocupadas, porque la malaltia regnant s'ha ficat en todas las casas, y á más á más, ab las perturbacions que ha produhit en los negocios, tot seguit se n'han hagut de ressentir las diversiones públicas.

Messalina, ball d'espectacle en dos actes y set quadros, compost per lo coreógrafo Cav. Luigi Danesi, ab música del mestre Giaquinto, es una novetat que ha atret molt de públich al Gran Teatre ab lo anunci del aparato ab que s'ha posat en escena.

En quant á combinacions y decorat, lo nou espectáculo mereix la pena d'ésser vist y'ls aplausos ab que ha estat rebut.

Las decoracions no han agradat del tot; però si hi molt los ballables, desempnyats per la primera parella Rossi-Spadalino, y'l luxu del atrás y lo número del personal de ball y comparsaría, axís com lo luxu del vestuari. Más de noucents vestits s'han construhit, pera las quatrecentas personas que prenen part en *Messalina*. Moltas més entradas hauría donat, á no haver sigut la epidemia.

Veurem si millorant las circunstancias s'ompla més lo Liceo.

En Romea s'ha reforzat l'éxit de *Lo Monjo Negro*, que ja flaquejava, ab una decoració final per en Soler y Rovirosa, representant lo castell de Crecy, que's desploma al final del drama. Fou molt aplaudida la decoració.

Restablert en Fontova, s'han tornat á donar representacions de *Lo Padri*, de Riera y Bertran. Ara s'está ensejant, y s'estrenará aviat, la tragedia *Rey y Monjo*, de Guimerá, que suposo bona, com todas las sevas, esclatants de bellas literarias y escénicas, y que per res necessitan dels esforços de la *claque* pera produhir éxits (*soi disant*).

Los demás teatres, si no han acabat, acabarán prompte. Búfalo Bill's y'l Circo Equestre, Calvico, Tivoli, Circo y Nou Retiro, s'acaban per momentos, y sols s'aguantan Eldorado y Novedats, inaugurantse un día d'aquests lo Principal y lo Tivoli ab nova companyia.

X.

LLIBRES REBUTS

Acontecimientos literarios. 1889, per *Melchor de Palau*, C. de la Real Academia Española.—Nostre estimat amich y conegut escriptor M. de Palau; ha publicat y ha tingut la finesa de remètrens lo Quadern primer dels que durant l'any publica ab lo títol que'ns serveix d'epígrafe. En aquest darrer quadern se tractan ab l'elevat criteri del autor las següents questions: Apeles Mestres, Idilis, Baladas y Cants Íntims.—Mort de D. Antoni Arnao.—Mort de D. Anton de Trueba.—o'50 de poeta y mort de D. Vicens W. Querol.—Contenint ademés un índex de las fetxas més notables del any baix lo punt de vista literari, y de las obras publicadas. Lo citat fascicle no desmereix en res absolutament de sos anteriors.

Calendario sud-americano para 1890, redactat per D. Casimiro Prieto y Baldés.—L'han publicat los Srs. D. R. Espasa y C.^a, editors á Buenos-Aires, formant part de son text diversos treballs en prosa y vers dels millors escriptors americans y dels literats espanyols més coneguts, fent un conjunt d'agradable lectura. Impres ab pulcritud y bon gust, se fa notar á més sa part tipográfica per los grabats que portan las firmas dels dibuxants catalans Srs. Labarta, Llobera, Mestres, Pascó, Pellicer, Planas, Ross y Valero, y que per sa perfecció poden compararse ab los millors que's fan al extranger, especialment á Inglaterra y Alemania. Al bon gust en la elecció dels assumptos, á un dibuix correcte, á la elegancia en la disposició, reuneixen una elaboració perfectíssima baix lo punt de vista del procediment empleat per la reproducció dels distints dibuxos. Unas cubiertas, cromolitografiadas ab or y colors, dibuxadas á estil japonés pe'l Sr. Mestres, ajudan á fer agradable un llibre que per ser executat en aquesta capital, darà molt bona idea de la nostra industria tipográfica en la República Argentina, hont per altra part son molt coneguts y estimats los llibres que surten de las imprentas de Barcelona.

el Aceite de HIGADO de BACALAO Hogg
DE
Recetado hace 40 años
EN EL MUNDO ENTERO
contra las enfermedades del Pecho, Tos, Niños Raquiticos, Humores, Erupciones del cutis, Personas débiles, Pérdidas blancas, etc. EL ACEITE de BACALAO de HOGG es el más abundante en materia de bases activas.
Se vende solamente en frascos triangulares.
PARIS, HOGG
2, Rue de Castiglione, 2
Y EN TODAS LAS FARMACIAS.

ADOPTADA EN LOS HOSPITALES DE PARIS
El VINO de PEPTONA CATILLON restablece las fuerzas, las digestiones, el apetito. Es el mejor reconstituyente de las personas debilitadas por la edad, el crecimiento, las enfermedades
DEL ESTOMAGO
LANGUIDEZ, ANEMIA, etc.
Su grandioso éxito ha dado origen á muchas imitaciones; debe, pues, exigirse la firma CATILLON.
3, Boulevard Saint-Martin, Paris y en las buenas farmacias
MEDALLA EN BARCELONA, 1888

Theophile Roederer & Co Reims
CRISTAL CHAMPAGNE
GLADIATEUR CABALLO
Unica Medalla 1ª Clase, Exp. Univ. Paris 1887
Medallas de Oro, Exp. del Havre y Melbourne
Primeras Recompensas, Exps Burdeos, Filadelfia, o Porto, Santiago, etc.
Casa fundada en 1864
DE VENTA EN CASA DE Lhardy, Café Restaurant de Fornos, Café Inglés, y demas Casas principales de Madrid y Provincias.
Agente General:
LÉON P. AUBEY, 25, Rue Bergère, PARIS.

En todas las Perfumerias y Peluquerias de Francia y del Extranjero.
La VELOUTINE
Polvo de Arroz especial
PREPARADO AL BISMUTO.
Por **CH. FAY, Perfumista**
9, Rue de la Paix, 9, PARIS

Falta de Fuerzas
ANEMIA - CLOROSIS
EL HIERRO BRAVAIS
Ensayado por los mejores médicos del mundo, pasa inmediatamente á la economía sin causar desórdenes. Reconstituye y vuelve á dar á la sangre el color y vigor necesarios.
Cuidado con las falsificaciones y numerosas imitaciones.
Exigir la firma R. BRAVAIS, en rojo. DEPÓSITO EN LAS PRINCIPALES FARMACIAS.
Por Mayor: 40 y 42, r. St-Lazare, Paris

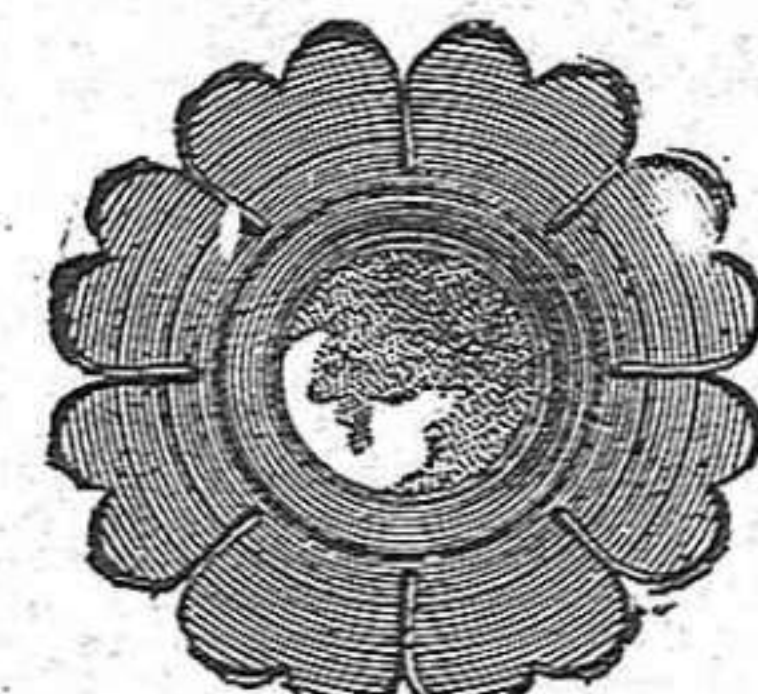
LIBRERÍA D' A. VERDAGUER
Venta de obras catalanas dels principals autors.
Suscripció á tots los periódichs catalans, (Ilustracions, Revistas, Diaris).
Rambla del Mítx, 5.—Barcelona

INSTITUTO DE FRANCIA: PREMIO MONTYON
VINO DE QUINA OSSIAN HENRY
SIMPLE ó FERRUGINOSO
El más eficaz reparador.—El mejor de los Ferruginosos.
Gusto agradable. Cura la Clorosis, la Anemia, las Flores blancas, las constituciones débiles, etc.
PAULLINIA-FOURNIER, infalible contra Jaquecas y Neuralgias.
EN ESPAÑA, EN TODAS LAS FARMACIAS

COMPIA LIEBIG
Las mas altas distinciones en todas las Grandes Exposiciones Internacionales desde 1867.
VERDRO EXTRACTO de CARNE LIEBIG
FUERA DE CONCURSO DESDE 1885
Caldo concentrado de carne de vaca utilísimo y nutritivo para las familias y enfermos.
Exigir la firma del inventor Baron LIEBIG de tinta azul en la etiqueta.
Se vende en las principales Droguerias, Farmacias y Casas de Comestibles de España.
En Barcelona dirijirse á los Sres. A Azéma y Jeanbernat agentes, 12 Paseo de Gracia

VERDADERAS PILDORAS DEL Dr BLAUD
Empleadas con el mayor éxito, hace más de 50 años, por la mayoría de los médicos, para curar la Anemia, la Clorosis (colores pálidos) y para facilitar el desarrollo de las jóvenes.
La inscripcion de estas píldoras en el nuevo Codex francés, dispensa de todo elogio.
NOTA.—Estas píldoras no se venden mas que en frascos de 200 y medios frascos de 100, al precio de 5 y 3 francos, y nunca sueltas.
Exijase sobre cada píldora el nombre del inventor como en esta marca.
DESCONFIESE DE LAS FALSIFICACIONES
PARIS: 8, Rue Payenne.—De venta en las principales Farmacias.

APARATO COMPRESIVO de A. BESLIER
Para la CURA radical de la HERNIA OMBILICAL de los Niños y Adultos
Sencillo, cómodo, muy fácil de aplicar, no incomodando y suprimiendo completamente toda clase de vendajes, vendas y cintas. Compone de rodajas sobrepuestas del **Espadrado de Muerdago de Beslier**.
MODELO PEQUEÑO..... (Nº 1) para niños : 7cent. 1/2.
MODELO GRANDE..... (Nº 2) para niños : 9cent. 1/2.
MODELO SUPERIOR..... (Nº 3) para adultos : 12cent.
MODELO GRANDE SUPERIOR..... (Nº 4) para adultos : 15cent. 1/2.
MODELO GRANDE SUPERIOR..... (Nº 5) para adultos : 20cent.
MODELO GRANDE EXTRA SUPERIOR (Nº 6) para adultos : 22cent.
A. BESLIER, 13, Rue de Sévigné, PARIS

Cap de ferro, romans (obra pòstuma), per Francesch Pelay Briz.

Elegantment imprès en *La Renaixensa*, ha aparegut al públich aquesta obra del lloretjat Mestre en Gay Saber, á qui ploran avuy las lletres catalanas. A ellas han prestat senyalat obsequi los hereus del Sr. Briz, publicant aquesta recomanable obra que's ven á 5 pessetas en las principals llibrerías y en casa de D. Agustí M. Casas, Gran-Vía 293 y 295, 2.ª Pensem publicar d'aquest romans un estudi, com se mereix sa importancia literaria.

Almanaque de los Amigos del Papa para 1890. La *Revista Popular* ha publicat, com de consuetud acostuma á fer en semblant temps del any, un volum cuydadament imprès que conté, á més d'un Calendari pera l'any 1890, escullits treballs en prosa y vers. Se regala als suscriptors de la citada revista.

Historia de las Naciones. El antiguo Egipto, por *J. Rawlinson*, traduït per Eduart Toda.

Conegut es de nostres abonats lo que significa en la ciencia històrica lo nom de Rawlinson, l'autor dels cinch volums d'histories antigas, com també es conegut lo talent d'assimilació que distingeix á nostre bon amich Eduart Toda. De cada viatge que ha fet, obligat per sa lluhida carrera diplomática'n guardem un grat recort. Va á Egipte y á més de descobrir unas sepulturas, diguemne inèdites, publica un libre del seu viatge, *A través del Egipto*. De Xina nos portá *La vida en el Celeste Imperio*; de Sardanya dos notables volums que han vist la llum

L'EMPERATRIU TERESA, DEL BRASIL, † lo 28 Desembre 1839

en nostras columnas, y altre *L'Alguer* publicat per *La Renaixensa*, y en un estiu de vagas s'entreté en Poblet estudianthi finestras y donant després al públich lo fruyt de son treball en lo volúm *Poblet*. Per lo dit no havem d'insistir en ponderar l'acert de *El Progreso editorial* al encarregar al amich Toda la traducció de l'obra de Rawlinson. En ella'l traductor á més de la fidelitat en son treball hi ha posat un notable apèndix que tracta de las mòmies reals de Bulag, en qual museu se troban al cuydado del célebre egiptòlech Gaston Maspero. Per acabar de fer interessant lo volum hi han intercalat los editors profusió de grabats que bellament reproduhexen los principals detalls de monuments y vistas d'Egipte y alguns mapas de notable interés.

A aquest volum, lo I de la *Historia de las Naciones* per l'erudit catedràtic de la Universitat d'Oxford, seguirán las Histories de *Cartago*, *Caldea*, *Assiria*, los *Serrahins*, los *Goths* y *Hungria*. Lo volum de que parlem va luxosament enquadrnat ab tapas alusivas per Carcedo, y se ven en las principals llibrerías.

Nota presentada al Congreso Médico de Barcelona 1888, por el Dr. E. Bertran Rubio, acerca del tema XVIII, de la sección de Medicina. Habém rebut aquest treball que'l conegut Doctor Bertran ha publicat en un follet en 4.ª de 22 planas y en lo quin ab la competencia que tothom li reconeix, tracta lo paper que deuen desempenyar las corrents electricas (Galvánicas y Tarádicas), en la Terapèutica dels processos morbosos medulars, axis en los de foco com en los de sistema.

PASTA PECTORAL DEL DOCTOR ANDREU DE BARCELONA

Remey segur pera tots los que pateixen catarros, ronqueras y constipats rebeldes, etc., facilitant sempre la expectoració

TOS Aquest remey es tan positiu, que ni en un sol cas han fallat sos bons resultats. A las primeras tomas d' aquesta pasta, lo malalt sent ja un gran alivi que'l sorpren y anima.

Pera probar la virtut y valer d' aquesta pasta, basta dir que molts facultatius de Espanya, quals noms som autorisats per publicar, han curat la tos ab eixa pasta pectoral, després de haver recorregut á totas las fórmulas més conegudas, per qual rahó la prescriuhen constantment á sos malalts, dels quals rebem cada dia mostres de verdadera gratitud y afecte.

Es també lo medicament més cómodo y agradable que's coneix; no molesta en lo més mínim al malalt, y son sabor balsámich es molt agradable.

TOS

¡BOCA! GRAN REMEY ¡BOCA!

L'elixir higiènic del célebre metje aleman Dr. Gutler, preparat pe'l Dr. Andreu, de Barcelona, es lo mellor dentífich que's coneix en lo món. Aquest elixir obra d' una manera segura y admirable, y sos efectos son sempre los següents:

1: Calma y evita 'l dolor de caixal. — 2: Extingeix lo mal alé y dona frescura á la boca. — 3: Neteja y emblanqueix l' esmalte de la dentadura. — 4: Deté las caries y cura radicalment l' escorbut. — 5: Dona fixesa á las dents y caixals, puix vigorisa las genivas de tal manera, que las fa insensibles als accesos de calor y fret.

Aquestas y altrás ventajás se consegeixen sempre ab l' us del elixir del sabi aleman doctor Gutler, essent d' absoluta necessitat á totas las familias que estimen en alguna cosa la important salut de la boca. — Se venen tots eixos medicaments en las mellors farmacias de las principals poblacions d' Espanya y América, aixi com Fransa é Italia, Inglaterra y Portugal.

PROSPECTES GRATIS

Alivi y curació ó sofocació de tota clase de **ASMA**

ab los cigarrillos balsámichs y los papers azoats

Fumant un sol cigarrillo fins en los atachs més forts del asma, se sent al instant un gran alivi. La expectoració's produheix més fácilmente, la tos s' alivia, lo pit bat ab més regularitat, y 'l malalt acaba per respirar librement.

LOS ATACHS D' **ASMA** per la nit se calman al instant ab los papers azoats, cremantne un dins l' habitació, de modo que 'l malalt que 't troba privat de descansar, sent ben prompte un agradable benestar que's converteix en lo més apacible somni.

TALLERS D'EBANISTERIA
Y DECORAT D' HABITACIONES
DE
JOAN SANCHEZ
Mobles d' art de totas épocas y estils, y mobles económichs de fantasia y capritxo.
Montaner 133 y 135, entre 'l de Mallorca y Provensa
BARCELONA

VI DE TAULA
Cullita particular de l' hisenda "INDIANO"
➔ **BALLESTÁ** ➔
PREMIAT
ab Medalla de Plata, en la Expositió Aragonesa de 1885
y Medalla d' or en la de Barcelona 1888
Preu: 50 céntims ampolla
BODEGA:
Plassa del Duch de Medinaceli, 6
BARCELONA

LA CONFIANSA
FABRICA DE LICORS DE JOAN PARERA
Boria, 22 y Princesa, 7
BARCELONA
Venta per tots los punts en barrils y botellas de tots tamany.
A més de las classes que la casa anuncia, segon nota de preus, se'n farán d' altrás, quals preus estarán en relació ab la qualitat que convinga al comprador.
Té corresponsals en tots los punts productors, y especialment per Rom, Cognac, Absenta, vins Champagne y Burdeos.

Kananga del Japon
RIGAUD Y C^a, Perfumistas
8, Rue Vivienne, 8, Paris

L' *Aygua de Kananga* es la loció més refrescant, la que més vigorisa la pell y blanqueja 'l cútis perfumantlo delicadament.

Extret de Kananga, suavissim y aristocratic pera 'l mocador.

Loció vegetal de Kananga, neteja lo cap, abrillanta 'l cabell y evita la cayguda tonificantlo.

Sabo de Kananga, lo més grat y untós, conserva al cútis sa nacarada transparencia.

Polvos de Kananga, blanquejan la pell ab un elegant to mate, preservantlo de l'assoleig.

Deposits en BARCELONA: CONDE PUERTO Y C^a.
En MADRID: ROMERO Y VICENTE.

Curación segura
DE
la **COREA**, del **HISTERICO**
de las **CONVULSIONES**, del **NERVIOSISMO**
de la **Agitacion Nerviosa**
de las **Mujeres** durante la
evacuacion mensual y de la
EPILEPSIA
CON LAS
GRAJEAS GELINEAU
En todas las Farmacias.

El mejor dentífico
mas agradable y, sobre
todo, mas Higienico:
Agua de Philippe
empleada con la
Odontalina
PASTA DENTARIA, VERDADERO
CARMIN DE LA BOCA
PARIS
HERMELIN, 24, r. d' Enghien

LA PATE EPILATOIRE DUSSEY

Privilegiada en 1836, destruye hasta las raíces el vello del rostro de las damas (Barba, Bigote, etc.), sin ningun peligro para el cutis, aun el mas delicado. 50 años de éxito, de altas recompensas en las Exposiciones los títulos de abastecedor de varias familias reinantes y los miles de testimonios, de los cuales varios emanan de altos personajes del cuerpo medical, garantizan la eficacia y la excelente calidad de esta preparacion. Se vende en cajas, para la barba y las mejillas, y en 1/2 cajas para el bigote ligero. — LE PILIVORE destruye el vello loquillo de los brazos, volviéndolos con su empleo, blancos, finos y puros como el marmol. — DUSSEY, inventor, 1, RUE JEAN-JACQUES-ROUSSEAU, PARIS. (En América, en todas las Perfumerías).
En Madrid: MELCHOR GARCIA, depositario, y en las Perfumerías PASCUAL PRERA, INGLESIA, URQUIOLA, etc. — En Barcelona: VICENTE FERRER, depositario, y en las Perfumerías LAFONT, etc.

Reservats los drets de reproducció artistica y literaria

Imp. de F. Giró, Gran-Via, 212 bis (prop la Universitat.)

S'envian números de mostra fora de Barcelona